

Denní události

30. I.

Nic nového mimo řady poplachů, které jsou skoro denně, někdy dokonce tři.

Při totálním nasazení v ČKD Slaný, tedy v době, než jsem byl odvelen do Německa, jsem míval radost a uspokojení z toho, když jsem mohl třeba jen deset minut sabotovat někde v koutě dílny nicneděláním. Tady toho nechtěně užívám plnými doušky, třeba třikrát denně běžím do krytu a na práci zbývají jen dvě, tři hodiny. Trvá to všechno už dlouhou dobu, trvalé nevyspání přináší únavu.

Na dnešek je připravována řeč Vůdce a některými důvěřivci nesmírně očekávána. Přinese novou naději Tisícileté Říši? Zde však čekali marně. Sotva o dvanácté s polednem stačil pozdravit věrné, ve 12.04 zakvílely sirény a nastal hromadný útěk pod zem. Vůdce chtěl dát víru všem, vždyť to byl výroční den založení nacionalistické strany v roce 1933. Poplach skončil, ale rozhlas už jen vysílal hudbu.

Dnešní vůdcovu slavnostní řeč k slavnostnímu dni zřízení nac. soc. strany (30. I. 33), kterou zahájil ve 12 hod. již ve 12.04 sirény ruší – poplach. V krytu sedíme do 1.10 hod.

Odpoledne sedím v kavárně při černé kávě a dortách, které, přestože jsou válečné (náhražkové), dobře chutnají. Večer o půl osmé znovu poplach, trvající do 9.00 hod.

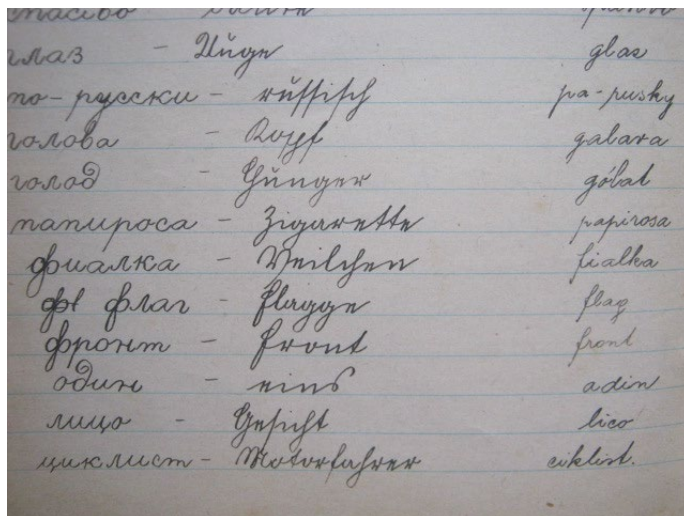
Moje úspory v Říši. Stoupající pracovní vypětí přináší samozřejmě i větší hmotný zisk. Posílám každý měsíc 1000.- K. Poslední dobou každou třetí neděli po tisíci K.

Prožívám-li poplach doma, tj. ve svém bytě, je to celkem klidné, ne příliš milé posezení ve sklepě, který je zařízen jako kryt. Myslím každá bomba, mimo zápalné, poletí až do sklepa. Mám stále naději a víru, že i když nálet přijde, že zde na periferii nic nehodí.

Avšak nálet ve městě je mnohem horší. Lidé již projevují strach a vše se mění ve velký spěch a zmatek. Zejména v poslední době jsou veř. kryty velmi navštěvovány. Zejména ženy a děti převládají. Lidé nosí s sebou kufry a různá zavazadla s prádlem a nejnnutnějšími životními potřebami.

Druhý den před polednem nad hlavami jako vlaštovky táhnou roje letadel, kolem nich krouží stíhači. Dělostřelci ze země střílí o překot a jeden z letounů za sebou nechává kouřovou clonu a jde do vývrtky. Kdo jej sestřelil? Dělostřelci nebo stíhači ve vzdušném souboji? Raduji se z toho od okamžiku, kdy na trupu poznávám znamení kříže.

Lidé už nosí s sebou do krytů kufry s proviantem, oblečením a snad i některými cennými věcmi. Jen já nemám nic než svůj holý život, mám to jednodušší. Ujišťuji sám sebe, že až bude na radě naše město, že to nebude periferie, protože tam bydlím já.

Stránka z deníku s ruskými slovíčky

Večerní učení ruštiny pro nedostatek času, viz časté nálety, odpadá.

6. 2. 44

Dieses Jahr haben wir wunderschönes Wetter. Immer kein Frost. Vormitag habe ich geschlafen – wie immer. Mittag Essen bei der frau Wirtin. Nachmitag haben wir mit Kameraden Pešek und Maroušek der Film „Maske in Lelku“ (?) gesehen.

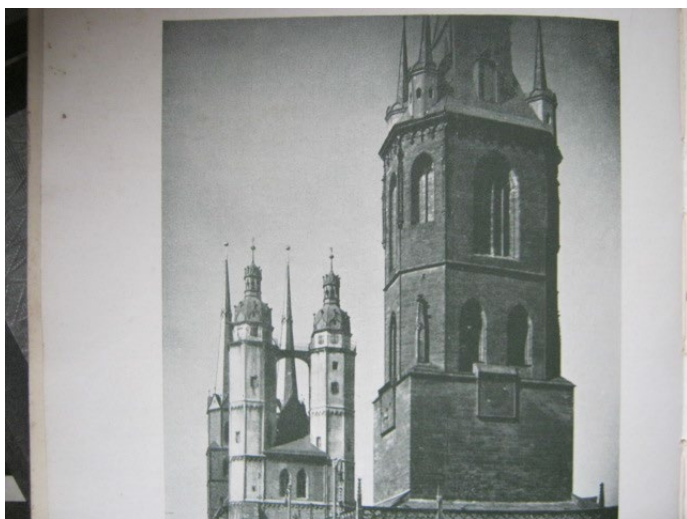
(V tomto roce máme překrásné počasí. Stále žádný mráz. Dopoledne jsem spal – jako vždy. Oběd u paní bytné. Odpoledne jsem viděl film „Maska v Lelku“ s kamarády Peškem a Marouškem.)

13. 2. *Wieder eine ruhige Woche vorbei. Und Sonntag ist wieder da. Vormitag habe ich was zu tun als Dolmetcher. Ein Landsmann wil entpflichtet werden, und kann kein Wort Deutsch sprechen. Nachmitag – Kafehaus, wo Essen wir Torten und weiter haben wir ein Film Liebespreisse mit kam. Pešek und Maroušek gesehn.*

(Zase jeden klidný týden utekl. A je tu zase neděle. Dopoledne jsem měl co na práci jako tlumočník. Jeden krajan se chce zbavit povinnosti a neumí ani slovo německy. Odpoledne – kavárna, kde jíme dorty a zase jsme s kamarády Peškem a Marouškem viděli film – Cena lásky.)

14. 2. *Jetzt haben wir erst den Schnee gekriegt. Hoffentlich bleibt nicht lange liegen. Ich möchte wieder Ausflüge machen. Sonst ist die Zeit sehr Langwilig.*

(Ted' teprve napadl první sníh. Doufejme, že nezůstane dlouho ležet. Zase už bych chtěl podniknout výlety. Jinak se čas velmi vleče.)

Věže v Halle

19. 2.

Wieder eine schlimme Nacht und zwei Terrorangriff auf Leipzig- Die Erde hat sich wie bei Erdbeben geschüttelt. (Zase jedna zlá noc a dva nálety Lipsko -země se chvěje jako při zemětřesení.) Auch Dresden, Riesa usw getroffen. (Také Drážďany, Riesa a další zasaženy), Divokou noc jsme prožívali 19. února. Nad našimi hlavami přelétalo v jednom svazu snad 200 bombardérů. Odneslo to Lipsko, Drážďany i Riesa. Také zpáteční cesta letadel směřujících na Západ byla zpestřována silnou dělostřelbou. Na spaní nebylo pomyslení.

Věže v Halle – zatím stojí

20. 2.

Sonntag, webem der Schnee und kalt, bin ich lieber zu Hause, das heist, in dem Stadt. Gegen Mittag kamm wieder Alarm und ist das noch einmal im Leipzig geworden. Wie sieht die Stadt aus? Ist das ein Wunder, das Halle immer nicht dran ist. Aber, wie longe noch? Fragen die Leute immer.

(Neděle, jelikož je sníh a zima, jsem raději doma, to znamená ve městě. Kolem poledne zase přišel alarm a ještě jednou to dostalo Lipsko. Jak to město vypadá? Je zázrak, že Halle stále ještě není na řadě. Ale, jak dlouho ještě? Lidi se tak pořád ptají.)

Hned následující den znovu dostává mohutný příděl Lipsko. Na večerní obloze plane záře, Lipsko v plamenech.

Lidé vyděšení se navzájem ptají, kdy přijde na řadu Halle. Kdosi tvrdí, že Halle nebude napadeno, protože zde před nacismem bylo hnízdo komunistů. Další tvrdí, že město nemá významný válečný průmysl, proto nestojí za to. Třetí pak říká, jen počkejte, i na nás dojde a asi mají k pravdě nejbliže.

20. 2./25. 2.

Náletů máme dost. Jsou zde každý den a noc. Při každém počasí. Za slunečného dne jako při sněžení a v mlze. V neděli v poledne je zde poplach, bombardováno Lipsko znovu.

Stále se opakující nálety jsou už protivné. Víím, že jsou součástí boje proti nacismu, že demoralizují civilní obyvatelstvo, ale současně i mne. Jídlo během dne je nepravidelné, spánek v noci kouskovan a ráno se musí do práce.

27. 2.

*Wieder eine Woche vorleben. Nichts neues. Sonntags besuchs „Steintor Variete“.
(Zase přežitý jeden týden. Nic nového. O nedělích navštěvuji „Steintor Variete“.)*

Jaro se letos hlásí poměrně brzy. Zima byla mírná, pokud padlo trochu sněhu, během dne roztál. Teď už tu nežijeme v naději, ale v jistotě. Rusové postupují a Západ zcela ovládl vzduch nad Německem.

5. 3. 44

Neděle jako všechny ostatní. Dopoledne spím a odpoledne návštěva kina.

Zákaz udělování dovolených

6. 3. 44 *Urlausperre (?) ab sofort, bis 15. Mai (zákaz dovolených od teď do 15. května)*

K záchraně potápějící se Říše mají přispět některá nová opatření. K nim patří zákaz udělování všech dovolených, a to jak pro frontové vojáky, tak totálně nasazené. Teď už je jasné, chci-li se ještě někdy dostat domů, musím přežít celou válku.

Svátek – Josef – u bytných

12. 3. 44

Zase jedna otravná neděle.

Blíží se svátek Josefa. Nejdůležitější událostí bylo, že maminka načasovala odeslání balíku pro mne ve správný čas. Tolik očekávaný dar domova došel několik dnů v předstihu. Čisté prádlo a hlavně buchtý – české buchtý! Dokonce i kousek sádla v kelímku. Kdo si jej doma utrl od úst? Nebylo toho málo, ale při stálé chuti by to na více než dva dny sotva vydalo. Nezbytnost velela hospodařit úsporně, byť buchtý po dlouhé cestě už nebyly nejčerstvější a dále tvrdly a při jídle se drobily. Ani na paní bytnou jsem nesměl zapomenout! Alespoň dvě musela dostat, na ochutnání. Však jsem byl už nějakým dlužníkem! Kolik jen svátečních obědů jsem u Bernhardtů měl, a dokonce bez lístků. Ze zahrádky měli pár brambor, jindy sklízeli květák, kedlubny, špenát, ba i chřest, a od všeho jsem ochutnával. Takový chřest, to byla pravá pochoutka! Staří už snad nebyli při stále takové chuti jako já.

Oba manželé často vzpomínali na oba své syny, kteří kdesi oblečení do šedi Wehrmachtu, stále vzdáleni od domova, bojovali za vůdce Adolfa Hitlera. Nikdy jsem je nepoznal, ani na dovolenou nepřijeli. Jim balík nebylo možno poslat, asi se jejich pobyt neustále měnil. Bernhardtovi stále žili jen ve vzpomínkách na ně a v obavách, aby nepřišlo úřední oznámení, že položili život za vlast a vůdce. Déle než dva roky jsem tu prožíval jejich starosti i malé, docela nepatrné radosti. Těch bylo opravdu jako šafránu. Oba staří byli málomluvní jako ostatně všichni Němci, nejen ze strachu, že „Feind Hört mit“ (Nepřítel naslouchá), ale naslouchala hlavně tajná policie a té se všichni báli ze všeho nejvíce. Časem jsem se přece jen dozvěděl, že starý byl tramvajákem, sociálním demokratem, a nacismu příliš nefandil. Někdy jsou gesta a náznaky jasnější než slova. Věděl jsem, v jakém prostředí tedy žiju.

19. 3.

Svůj svátek slavím dobře, poněvadž došel balík. Jinak neděle jako všechny. Dopoledne spánek, odpoledne návštěva Zoo a potom kino „Folk Nacht“. Zde se konají poslední představení ať v kině či divadle nejpozději od půl šesté do půl osmé večer – nálety.

Večer není radno vycházet, pouliční světla nesvítí, všude přísné zatemnění. Buď každý raději doma.

Uvažuji o tom, že budu muset omezit návštěvy kina, při vyhlášení poplachu jde téměř o život, strach narůstá geometrickou řadou.

Knedlíky

Při jednom večerním sezení ve sklepě jsem paní bytné vypravoval o našich knedlicích. Ona opáčila, že je také někdy dělá, že mi dá ochutnat. Stalo se! Bylo to však něco mezi chlupatými knedlíky a gumovou žvýkačkou. Kdepak náš knedlík, pěkně nadýchaný! Nabídl

jsem revanš. Ušetřím trochu mouky a udělám knedlík, že se bude srdce smát. Jenže dobrá vůle je jedno a skutečnost druhá.

První zádrhel přišel už tehdy, kdy jsem chtěl koupit pšeničnou mouku. Nebyla, ač jsem prošel několik obchodů. Běhal jsem po městě po celý týden, až se štěstí usmálo a mouka byla. Teď jsem měl mouku, ale zase žádné kvasnice. Tak to je konec!

Po delší rozvaze jsem přišel na to, že lze zadělat i se sodovou vodou, alespoň jsem to někde slyšel. Vsypal jsem mouku do kastrolu, zalil navrch sodovkou a slibně to začalo šumět, podle mne tedy kynout. Sláva! Vše pak ukládám za okno na výsluní a už se těším, jaké udělám pěkné kulatoučké knedlíky. Minuty i čtvrt hodiny utíkají a těsto je stále stejné, nekyne. Znovu míchám a míchám, a je to stále jako kliš. Přidávám tedy ještě jedno vajíčko a ono se to lepší ještě víc a voda na kamínkách už vře a kypí. Přešla mě trpělivost a snažím se udělat knedlík. Nejde to, snad je těsto řídké, přidávám mouku a znovu míchám, zase to nejde, a tak opět trochu sodovky. Blíží se konec naděje, z toho už knedlík nebude. Co s tím, vyhodit? Chraň bůh! Půl kila mouky, dvě vajíčka, to přece vyhodit nelze.

Když nejdou knedlíky, udělám aspoň placky. Na kousku plechu chci uplácat placku. Těsto se lepí, jen kdyby aspoň šlo z těch rukou dolů. Těsto mezi prsty, už i na manžetě košile a ta se lepí na ruku, ale sáhnout na ni nelze, to by bylo ještě horší. Posledním zbytkem mouky posypávám plech a i s plechem dávám na rozpálená kamínka. Málo libá vůně se nese pokojíkem, bez tuku se placka připaluje a je tu další problém, jak ji obrátit, když mám k dispozici jen kapesní nůž. Ale všechno má svůj konec, i pečení mých placek. Měly to být sice knedlíky, jaké paní bytná dosud neviděla, ale co se dá dělat... Bylo to dáno osudem, protože do svých šedesáti let neviděla český kynutý knedlík a myslím, že už jej asi nikdy v životě neuvidí a nechutná.

Placky byly bez chuti, řekl bych na úrovni válečných psích sucharů, nezbývalo však nic jiného než je všechny schroupat. Alespoň vydržely dlouho v žaludku.

První bomby v Halle

24. 3. 44

Nálet na střední Německo, při němž první dvě bomby spadly v předměstí Halle „Reideburg“. Následek – čtyři mrtví. Několik výkladních skříní rozbito, střepiny.

První pozdrav v podobě dvou bomb dostalo Halle-Reideburg. Byly asi jen nouzově odhozené, aby si letadlo odlehčilo, protože hlavní nálet byl na okolní města středního Německa. Lidé říkají, že je to varování, teď prý dojde i na nás. Po městě je stejně hodně škod od padajících zbytků granátů.

Jde do tuhého, převaha západních letců je zřejmá, ti si dělají nad Německem pomalu, co chtějí. Poplachy jsou čím dál nejen častější, ale i delší. Někdy trvá celé tři hodiny i více. Vidím i sestřel letadla. Z veliké výšky jde do vývrtky a za ním se objevuje ohon kouře. Po chvíli se objevují vysoko dva padáky. Tedy dva se zachránili katapultací z celé posádky. Bližšího nejde poznat nic, je to daleko.

25. 3. 44

Zase jednou zavítali mezi nás, aby nás trochu pobavili a přivedli na jiné veselejší myšlenky – čeští umělci z Prahy. Macháčekův orchestr, Ant. Brych a Bety Nejtková na harmoniky, pěvecké trio „Gita“, komik Prozatímního divadla, dobrý parodista x, a kouzelník x, sklízeli a dělili se o potlesk. Plně obsazený sál „Reichshof“ bouřil nadšením celý večer. Těsně po ukončení – poplach, bez něhož si nedovedu ani den představit.

26. 3.

Poslední březnová neděle a stále ošklivé počasí. Dopoledne spím, odpoledne kino a večer při sklence piva.

Týden rychle uběhl a je tu další neděle.

Köthen

2. 4. 44

Píše se rok 1944, a od pro Němce neslavné Stalingradské bitvy nastávají horší časy, pro nás ovšem také. Rychlíky jsou pro nás tabu a Západní letci pokoj nedávají, stále hrozí, a je proto rozumnější sedávat doma. Přesto nejsme tak bojácní, abychom se nevydali alespoň osobáčkem.

Odpoledne odjíždím s Fr. Trskem do Köthen. Je to město s asi 15 000 obyvateli 30 km severně od Halle. Jsou tam v letecké továrně zaměstnaná děvčata z kraje, Šultysová z Vranného, Benešová z Jarpic, Vítková z Lisovic, Kadlecová ze Zlonic atd. Všechna děvčata jsme našli, trochu se pobavili a zase vrátili do Halle.

I v Köthen je „Česká hospoda“, kde jsme se sešli. Vrátili jsme se navečer osobním vlakem.

Válka dostávala spád, Němci na frak, a tak bylo třeba častěji se stavit v „České hospodě“ v Halle. Tam byly k mání informace ze všech bojišť. Bylo to místo, kde jsme se setkávali také proto, abychom si ověřili, že ještě nikdo z nás neodešel na pravdu Boží nebo se nedostal do péče státních orgánů. Mnozí Němci nás považovali za cizince, jiní za jinak mluvící příslušníky Říše, kteří přišli dobrovolně pomoci. Napomáhal tomu náš protektorátní osobní průkaz podobný průkazům Němců.

7. 4. 44

„Karfreitag“, svátek – nepracujeme. Avšak nepěkné počasí nás přinutilo sedět společně s J. Karlíkem (magistrem) v kavárně „Reinhold“.

Přišly Velikonoce, jaro se otevřelo a cestovní horečka začala stoupat, jen podmínky k cestování se zhoršily. Vlaky stále plné, jízdní řády někdy nedodržované, jindy vlaky napadené západními letci.

O velikonočním pondělí se tu po koledě nechodí, jen malé děti vycházejí na zahrádky a hledají pod keři košíčky nebo malé talířky s vajíčky i nějakou tou sladkostí. To je radost, když je najdou.

Plavno, 9. 4. 1944

Přes všechny zákazy o zbytečném cestování se vydávám do města, kde pracuje bratranec František Římsa jako topič na lokomotivě. Jsou Velikonoce, a to značí dva volné dny.

9. 4. 44

Neděle velikonoční mě zastihla zase na cestě. Je to 5.20 vlak na Lipsko, kde přeseďm a již v 6.30 h. odjíždím do Reichenbach, abych navštívil bratrance F. Římsu. Překvapil jsem jej již před poledním. Je zde zaměstnan u drah. Bydlí na železničářském lágru. Zde také společně obědváme, a sice knedlíky, které jsem již neměl osm měsíců. Samostatný český lágr má i své kuchaře a ti mne zvou na pravý český knedlík. Po obědě odjíždím sám do Plavna (Plauen in Vogtland), neboť Frantík má právě službu. Nedaleké Plavno na mě udělalo celkem špatný dojem.

Město Plavno je rozložené po stráni mezi lesy a dole pod kopcem ve středu města cinká električka plazící se podél řeky Bílé Elstery (česky řeka Bílý Halštrov). Tramvaj má nedlouhou trať. Kam se obrátíš, musíš do kopce, ale jakého! Všechno je tu stísněno, uličky, náměstíčko. Jak jen v zimě je možno dostat se do toho kopce, to bych rád věděl. Ani na žádný hrad jsem tak strmou cestou dosud nešel, snad jedině výstup na náš Říp se dá srovnávat. Navíc ty kočičí hlavy ještě kloužou pod nohama.

Jedině krásná krajina, která mě doprovázela po cestě z Altenburgu až do Reichenbach a dále do Plavna byla krásná. Zalesněné kopce, louky, četné potoky pěkně působily. Příjezd do Plavna za dobrého počasí byl asi ve dvě hodiny odpoledne. Z nádraží jdu hlavní třídou z velkého kopce do údolí říčky, která dělí Plavno na dvě části. Město samotné je položeno na dvou protilehlých kopcích. Několik elektr. drah spojuje všechny jeho části. Elektrická dráha dole ve městě jede kolem řeky Elstery. Kopce mnoho místa městu nedopřávají, a tak i uličky jsou zde úzké. Ani na pořádné náměstí místa nezbylo. Všechny ulice jsou ve vrchu. Výstavných budov ve městě není, ani náměstí, které by reprezentovalo. Ovšem kopce kolem města dodávají krásy. Je večer a já se vracím zpět do Reichenbach, kde jdeme s několika kamarády na sklenku piva. Spím na lágru. (na pryčně).

10. 4. 44

Pondělí velikonoční začíná drobným deštěm, který se stupňuje a trvá dopoledne. Proto odjízdim již ve 13 hodin do Lipska. V Lipsku po menší dvouhodinové zastávce, když jsem prošel část města, posledními nálety velice rozbořeného, jsem se vrátil do Halle.

11. 4. 44

Za úplně jasného počasí se ozvala v 10.00 hod. dopol. siréna, oznamující poplach, který trval do 13.30 odpoledne. V městském vzdušném prostoru se odehrály vzdušné boje a pouhým okem jsem viděl celé množství amer. bombardérů. Dále jsem viděl dva letce zachraňující se padáky. Byli to Němci nebo Američané nevím.

Večer ve 23.00 hodin nový poplach.

Na chvíli jsem opustil sklep na čerstvý vzduch. Nepříliš tmavá noc, rozřezávaná na kousky vojenskými světlomety, hned se sbíhajícími do hvězdice, hned zase se křížující bylo podívanou zajímavou, ale nebezpečnou. Občas se na obloze zajiskřilo praskajícím protiletectvým granátem a vzdálené zahřmění značilo, že nejde o bengálskou noc jen pro zvědavé. Ve velké výši nad hlavami to hučelo, vřelo... Kdo se stane terčem? Bude to hromadný konec otroků ve službách Říše? Vyloučit to nemohl nikdo. Stačilo by, aby se na obloze rozsvítil vánoční stromeček volně klesající na město, to by byl spěch do krytu! A přišlo to. Teď to dostaneme. Čekáme pokorně na svou smrt a teprve v tak těžké chvíli si člověk uvědomuje cenu života a chce se mu volat: „Chci žít, stanu se dokonalým!“

16. 4. 44

Za pěkného počasí procházka po Heide a zašli jsme se s Peškem a Linkem podívat do Nietleben. Vesnice asi dva kilometry od Halle, kde byly svrženy jen asi 3 bomby, ale škod je mnoho na starých selských budovách. Velká část střech je úplně zničena.

Při procházce hájem Heide jsme s kamarády došli do vesničky Nietleben a tam také dopadly tři bomby a staré selské chalupy a stodoly byly rozmetány na všechny strany.

23. 4. 44

Dopoledne návštěva kulturního filmu „Island, das Peradies des Nordens“. Odpoledne kopaná, Halle proti Altenburg.

Zákaz cestování vlakem pro cizince

27. 4. 44

Uveřejněné nařízení o cizincích. Cizinci pracující v Říši nesmí od 1. 5. používat vlaků v žádném případě, mimo úředního povolení.

Obyvatel města Halle neustále ubývá, je to znát na pouličním provozu i v elektrických drahách. Kdysi město s 230 000 obyvateli a v současnosti snad jen s polovinou. Muži jsou na frontách, děti kamsi zmizely a ženy, pokud tu nemusí být, jsou na venkově. V této situaci zvláště vyniká počet cizinců, žijících ve městě. Ve všední dny ne, ale o nedělích je Halle městem cizinců.

Od 1. 5. mám konec s cestováním. To bude otrava. Cizinci nesmí do vlaků. Říše se asi potápí.

Přelet amerických bombardérů

29. 4. 44

Letecká přehlídka amerických bombardérů za poledne. Při jasném počasí přeletělo Halle velké množství am. bombardérů. Letěli v uzavřených svazcích v nevelké výši. Bylo možno pozorovat, co jsou čtyřmotoráky, stíhači a jiné podrobnosti. Viděl jsem 6 svazků nanejvýš velkých 30 až 60 kusů. Celkem asi 200 až 250 letadel. Ani jediný něm. stíhač se neobjevil, obrana pozemní také bezúspěšná. Vzduch se jen chvěl, byla to úplná přehlídka (paráda).

Některý den to vypadá jako přehlídka anglo-amerických leteckých sil. Na obloze ani mráček a ve velké výšce nad městem přelétá 200, snad 250 letadel. Třpytí se ve slunečních paprscích a člověk má chuť zamávat na pozdrav. Jejich sestavy do rojů připomínají nástup středověkých kohort před bojem. Veliké bombardéry pluly majestátně v sestavách asi o 30 letounech, jaksi rozvázně, zřejmě ještě s nákladem. Kolem obletovali štíhlí stíhači, jakoby se rojili.

Letí v ohromné výšce, a přesto se vzduch chvěje i tady dole. Nechvěje se však jen vzduch, ale i všichni diváci, mající dostatek odvahy. Tají se dech u vědomí síly a případné zkázy, která může následovat. Ulevili jsme si, když přeletěli město v přímém kurzu, jedou tedy dál. Nikde se neobjevil ani jediný německý stíhač, neměl by asi šanci. „Flaky“ střílely, rána za ranou, ale zbytečně, spíš jen hrozily.

Zákoutí v Halle

30. 4. 44

Neděle jako všechny ostatní nudně strávená v Halle. Po obědě jako vždy do kavárny na dorty a potom do kina.

1. 5. 44

Svátek práce, drží se svátek. My však se otravujeme zase v biografu. První máj byl tichý, nebylo co oslavovat.

7. 5. 44

Neděle jako všechny předešlé. Stále ošklivé počasí nás nutí jen do kavárny nebo kina. Přesto jsem odpoledne na „Horst Wessel Kampfbahn“ stadionu na zápase, vojenská XI Halle proti Dessau 05 - 2:2. Kolem fotbalového hřiště na atletické dráze se odbývají lehkootletické boje. Pro déšť opouštíme předčasně stadion.

Polévka

Ty nepatrné přiděly potravin, které se nedaly bezprostředně sníst, jsem schovával na hromádku. Jednou jsem si pozval kamaráda Jindru Nováka, občana lounského, a já mu navrhl, že mi z potravinového lístku zbylo trochu krup a ovesných vloček, že bychom si mohli uvařit polévku „všehochuťku“. Sehnali jsme jen pár brambor, trochu hladké mouky, špetku tuku, ty kroupy a vločky, nějakou zeleninu a v mé světničce se začalo na kamnech „bubínkách“ vyvářet. Dvoulitrový hrnec se vařil a už se vůně linula pokojem. Polévka hustá, že by v ní lžice stála, a tak gurmánské hody, jak se zdálo, zakrátko začnou. Ochutnávali jsme oba, jeden přihodil špetku soli, druhý do hrnce vysypal pytlík od krupice, už už aby to bylo k jídlu. Bylo to stále jaksi skleněné, bez zámažky to stále nebylo ono. Něco napravila mouka, jen tuk chyběl. Jindrovi se přece jen chuť nezdála úplná a povídá: „Nemáš kapku pepře? Švagr když doma vaří, tak tam pepř dává vždycky a to je polévka!“ Vzal podávaný sáček, odtrhl roh a klepl jedním prstem na sáček. A už to bylo hotovo. Šéfkuchař Jindra ochutnal a povídá: „To je ono, teď to má říz!“ Jaký to mělo říz, jsme poznali asi při desátém soustu. To už ústa páčila, že nešla zavřít. „Asi jsem toho tam dal trochu víc,“ klidně na to Jindra.

Chvilíčku jsme odpočívali a znovu do toho! Teď už po pěti lžících bylo nutno s otevřenými ústy oběhnout stůl třikrát kolem. „To není možné jíst,“ pravím. „Nedá se nic dělat, uvaříme ještě jeden hrnec a slijeme to dohromady.“ Co kde bylo, i tvrdá kůrka chleba se se všemi zbytky sešla v hrnci. Sotva se povařilo, bylo již třeba slít, nějak smíchat, ale jak, když dva hrnce jsou plné a jiný není. Řešení se našlo. Stačilo vylít vodu z plechového vědra, v němž mi paní domácí přinášela vodu k osobní hygieně. Tak ta se dnes konat nebude, vodou jsme zalili kytičky na zahrádce před domem, a je všechno vyřešeno. Obě polévky slity dohromady dávaly už dobrou polovinu vědra. „Teď už to jde,“ hlásil ochutnávající přítel. Opravdu to šlo, ale zase jen do těch deseti soust. „Víš co, přivaříme jen trochu vody a ještě to přidáme, ta polévka je stejně ještě dost hustá.“ A stalo se. Blížila se už desátá večerní, kdy začala voda v hrnci potřetí bublat.

Obsah vědra opět vyrostl. Polévku jsme jedli denně po celý týden svorně oba a jen jsme se divili, že tak dlouho vydrží pro dva hladové kluky. Byli jsme oba stateční, dojedli jsme až do dna, ale sáček pepře už nikdy nebyl vzat do ruky.

Bomby padají na Halle

12. 5. 44

Za krásného slunečného dne o půl druhé odpoledne poplach. Zanedlouho nato již střelba protiletadlového dělostřelectva a hukot motorů se mísí s duněním země. Zde v Halle byl zasazen most vedoucí přes železniční síť a čtyři bomby dopadly do vozového železničního

parku. Kolejnice vyrvány atd. Dále v jedné ulici několik bomb, což způsobilo poničení několika budov. Také v předměstí Wörmlitz spadlo těsně před kasárny několik bomb. Tížeji bylo poničeno město Merseburg, kde jsou mrtví, ranění a řada budov úplně zničena. Další obětí tohoto útoku byla továrna Leuna u Merseburgu. Továrna na syntetický benzin zaměstnávající 30 000 dělníků byla těžce zasažena. Mimo to nedaleká města Weisenfels, Naumburg, Lipsko a další.

Klidný, slunný májový den. Sotva jsme stačili poobědvat, a město bylo napadeno. Most přes seřadovací nádraží dostal plný zásah. Hukot leteckých motorů naháněl obavy. Další bomby dopadly mezi kolejistiště. Nákladní vagony rozmetány, kolejnice zprerthány a v oblouku vyzdvíženy do značné výšky. Také střed města dostal svůj příděl, na předměstí ve Wörmlitz jen metry dělily kasárny od přímého zásahu.

Hustý kouř se valil z vagonů naplněných naftou.

Daleko hůře dopadl Merseburg. Tam bylo mrtvých, raněných i hmotných škod daleko více. Příděl dostal i závod na syntetický benzin Leuna. První myšlenky byly, jak asi dopadli kamarádi? I okolní menší města byla postižena. Weisenfeld, Naumburg a opět Lipsko.

14. 5. 1944

Krásná slunečná neděle. Bohužel strašná otrava. Ležím v Heide s k. Peškem a večer v kině.

Historické budovy v Halle

21. 5. 44

Žádná změna celý týden. Odpoledne od 1 do 3.00 hod. nálet: jsou to američtí stíhači, kteří tentokrát ostřelovali vlaky ve středním Německu palubními zbraněmi z výše asi 500 metrů. Po náletě jsem s děvčetem Němkou v parku.

28. 5. 44

Týden při osmi náletech přeběhl a svátky svatodušní jsou tu. Krásné počasí a hned po obědě ženou nás sireny do veřejného protileteckého krytu, kde jsme od jedné až do půl čtvrté. Byla bombardována „Leuna“ a v okolí Halle z palubních zbraní ostřelovány vlaky a občanstvo. Po poplachu jdeme k Saale, kde se soustřeďuje celý život Hallešanů.

Rovněž tak pondělí.

Mnoho klidu tu nemáme. Jsme stále v krytech a sklepích. Bombardována je opět Leuna, okolní města a vlakové soupravy.

Červená sukýnka

Válečné události sem příliš nedoléhaly, jen občasné houkání sirén připomínalo, že nebezpečí bombardování města tu je. Do krytů se mi nikdy moc nechtělo a zvláště pak za noci, kdy v posteli bylo tak milo. Večeře jsem si pořizoval sám, obvykle jen chleba s umělým máslem a čaj. Nejhorší bylo, přišlo-li hlášení náletu na polední dobu. Měl jsem dvě hodiny polední přestávky, ale byl-li hlášen nálet, hostince se zavřely a bylo po obědě.

Tehdy šlo všechno podle předem připraveného aranžmá. Blížilo se poledne a v žaludku jak v opuštěném divadelním sále. Chuť na jídlo byla trvalá, to byla družka nejvěrnější. Copak to bude asi dnes k obědu? To je otázka! Vždyť v restauraci, kde jsem se stravoval, nikdy pořádný výběr nebyl. Eintopf? Ten byl celkem vydatný, alespoň pokud se týkal množství. Jinak brambor a 5 dk masa nebo i bez, ale kousíček zdravé zeleniny nechyběl téměř nikdy.

Elektrika na „Steintor“ jela bez přerušení, jedu dost daleko. Vrchní číšník Pepík, – také nasazený Čech, mě vítal u Zeleného stromu a u našeho stolu už seděl Lád'a Šlechtů z Plzně a Miloš Pešků od Pardubic. Drželi mi „Stam“ místo. Obvyklé brambory se zeleninou a plátkem masa, jímž se dalo prohlédnout na druhou stranu, byly na stole co by dup. Současně však také siréna kvílivě varovala, že nepřátelská letadla se blíží. Spěšně jsme hltali, co na talíři bylo, za trvalého vyhánění z restaurace do krytu. Byli jsme přesvědčeni, že to odnesou jinde, takových poplachů už jsme zažili stovky. Tak jakýpak spěch! Lád'a bydlel nedaleko a povídá: „Kluci, pojd'te ke mně, já dostal z domova nové gramodesky, to je něco, poslechneme si českou hudbu.“

Tohle nešlo odmítnout. Hrneme se z restaurace. Zbylé brambory jsem si nabral do novin. Na ulicích panuje obvyklý spěch. Někdo utíká, jiný poklusává, žena s kočárkem běží vozovkou – stejně teď už nic nejede. Žít se chce všem. Uniformovaný děda od protivzdušné obrany se nás snaží zahnat do krytu. Kam se na nás hrabal, jako draci jsme přeletěli vchod do krytu a ženeme dál až k Lád'ovu bytu. Kousek naši cestu doprovázelo komentování toho dědy s přilbou na hlavě. Starý Luftschutzmann jen mávne rukou a rezignuje nad pošetilým počínáním těch cizinců. Z hlediska Říše je rozumné dát těmto starcům pravomoc zajišťovat životy obyvatel, protože je snazší a levnější zahnat někoho do krytu, než mu na státní útraty pořádat pohřeb, byť třeba n-té třídy.

Všecko se uklidnilo u gramofonu s klikou. Písnička „Červená sukýnka“ v jásavém valčíkovém rytmu dala zapomenout na celý okolní svět. Naše milá česká hudba a zpěv dokázala dělat divy. Valčík dozněl a bylo samozřejmé, že po tak úspěšné premiéře musí přijít repríza. Sedíme, ani nedutáme, jen Miloš si pohupuje nohou, aby vychutnal všechno do posledního tónu. Já dojídal studené brambory, ušpiněné od tiskařské černi. To vše jen do chvíle, kdy se s námi byt zakolébal jako plachetnice v rozbouřeném moři a rachot a hřmění přehlušilo líbivou melodii. Zahřmělo, vše se s námi zhouplo, okno zařinčelo a prach se začal valit do pokoje. Za oknem, vedoucím na nevelký dvorek, se zatmělo. Teď už nebylo pochyb, že jsme na řadě. Německé „flaky“, – protiletadlové kanony, štekaly jako zběsilé, vzduch se stával hmatatelným drobnou vibrační burácejících plně naložených bombardovacích letadel. Kolik jich mohlo být? Sto? Rozhodně víc, tetelení vzduchu to dávalo tušit. Než bys do deseti napočítal, seděli jsme ve sklepě domu připraveni vypustit duši za doprovodu „Červené sukýnky“. Tu sem, samozřejmě, za hermeticky uzavřené kovové dveře slyšet nebylo, ale nám ještě zněla v uších. Jak podivně to kontrastovalo s hlasitým modlením zoufalých Germánek, či pláčem jejich dětí, nebo nadáváním starých dědů na vandalské, bezcitné a barbarské počínání nepřátel. Byli jsme tu ve zvláštním rozpoložení. O svůj život jsme se přece jen trochu báli, ale ve skrytu duše jsme si přáli pád Říše a konec války. Každý výbuch byl osazenstvem provázen nářkem a kvílením. Na mámu se věšely tři děti. Nejmenší v náručí, do klína jí lezl další a nejstarší v té tmě hledala, kde by se matky přidržela. Jen od jediné svíčky tu bylo trochu

světla, ostatní zhasly, převrátily se. My tři Češi jsme ani nepípli, snad v domnění, že bomby nemohou být přeci určeny nám. Vždyť nad námi jsou přece spojenci.

Další detonace a otřesy zachvívaly sklepem, jejich intenzita byla závislá na vzdálenosti dopadu bomb.

Pak i palba protiletadlového dělostřelectva slábla a dal se očekávat konec náletu, jednoho z mnohých, který jsme živi přestáli. Jak je tomu v okolí? Kdo to dostal? Vždyť to bylo tak blízko! Ven se nikomu z nás vyjít nechtělo. Po půlhodinovém čekání jsme se vydali na obhlídku. Ticho jako po bouři. Protiletadlová obrana už byla také tichá, tedy Liberátory (anglické bombardéry) mimo dosah.

Zavládl tedy opět klid a bylo možno dveře otevřít. Náš dům stál! Ale už z chodby v přízemí bylo cítit spáleniště, síru, oheň, střelný prach, dým a mraky prachu. Jak by také ne, vždyť v ulici čtvrtý dům od nás dostal přímý zásah. Zřícené zdivo zasypalo schodiště do sklepa. Kolik je tam pohřbených? Jsou pohřbeni za živa? To byla otázka, na niž nemohl nikdo dát teď odpověď. Ládův byt byl bez oken, prachu všude jako ve mlýnici, sklo z oken na stole i v posteli. Gramofon poprášen stál na svém místě.

„A teď se jde na oběd, jestli se Zelený strom ještě zelená,“ pravil Miloš. Vyběhli jsme na ulici. Za rohem, na dlouhé ulici, je nějaká mela. Požárníci nebo co to bylo za uniformy, se dobývají do veřejného krytu, od něhož jsme cestou z hostince utekli. Tam, kde stávalo betonové schodiště do veřejného krytu, zela hluboká jáma. Široké schodiště zdemolované, kamenné kvádry tu leží bez ladu a skladu. Lidé vylézají z krytu dírou, zděšení, jako pomatení pobíhají kolem. Kočárek zmizel beze stopy. Každý něco hledá, aniž snad ví co. Nebo snad někoho? Na nákladní auto právě dávají něco zabaleného do prostěradla. Na autě už jich několik je. Dědu nikde nevidíme. Tak tedy dopadli ti, kteří při vyhlášení poplachu poslechli dědu. Jak bychom asi vypadali teď my? Raději ani nepomyslet!

Teprve po odhoukání náletu nás vrchní Pepík zdraví obvyklým „Ahoj, kluci!“ Konečně něco sníme. Zážitek jsme pak zhodnotili lapidárním: „Náhoda je vůl!“

Tentokrát jsme se ale rozešli roztřesení prožitkem. Já i Miloš jsme spěchali domů, jak tam asi je. Cesta to byla svízelná. Tu řádl oheň a lidé už hasili, tady ulice zavalena troskami zdiva, zes' to přelézal jako hradby, telefonní i elektrické dráty strhané visely k zemi, tu tekla voda plným proudem, jinde zase bylo třeba přejít hluboký kráter ve vozovce po samém okraji. Tady vylézali lidé okny ze sklepů, někde už byla natažena prostěradla, aby ukryla hrůzné oběti. Teď poznávali ti, kteří chtěli po svém zavést pořádek v celé Evropě, jak jsou jejich metody zruďné.

Tak asi nebylo pravdivé šušání mezi obyvateli Halle, že tohle město nebude bombardováno, že bylo silně komunistické. Dnes to byla snad jen ukázka či zkouška, nebo si tu jen některá letadla ulevovala, než si to zamířila na nedalekou továrnu „Leunu“ u Merseburku. Tam to dopadlo hůře, také „Buna Werke“ dostaly svůj díl.

Denní události

29. 5. 44 bylo prožito stejným způsobem, od dvanácti do dvou poplach (Lipsko) atd. Potom zase Saale. Večer v kině.

4. 6. 44

Týden uběhl při plné práci jako voda a další celkem nudná neděle je zde. Po obědě opět procházka povodím Saale, kde jsou mezi mezinárodní směsicí též Angličané (zajati) viděti. Ti pojídají čokoládu, kterou dostávají prostřednictvím Červ. Kříže, a provokují domorodce k laskominám. Večer v kině Ritterhaus na „Träumerei“, je to životopis R. Schumanna, hud. skladatele. Jeden z nejlepších filmů, které jsem zde viděl.

5. 6. 44

Pád Říma, žádným překvapením. První dny června nám přinášejí radost – padl Řím. Konečně, čekali jsme to!

6. 6.

Největší překvapení této války, začátek vyloďování spojenců na Západě. V ústí Seine, zvané Invaze. Spojenci v Normandii, první dny vyloďování přinášejí přece jen obavy, aby se to povedlo. To je přáním nás všech. Nabýváme jistoty. Spojenci se pevně na pobřeží zachytili. Euforie roste a my se mylně domníváme, že to jsou poslední dny války. Německo se musí nyní položit. Žel, zůstává jen při našem přání.

11. 6. Další neděle, otráven pobíhám po Halle. Večer v kině na „Imensee“.

18. 6. Nálety přes pokrač. operace na Západě trvají. Zvláště otravná neděle.

V Halle před radnicí

25. 6. Otrava trvá.

2. 7.

Cyklistické závody „H. Wessel Kampfbahn“ zabírají celé odpoledne.

Bomby na blízké továrny

7. 7. Za krásného slunného dopoledne bombardována letecká továrna Siebel v Halle a Siedlung na Galgenberg. Opět Leuna a Lipsko těžce zasaženy. Byla to horká hodina.

Mitteldeutsche National Zeitung schreibt:

Terrorangriff auf Mitteldeutschland.

Bei den Feindlichen Terrorangriff am 7. Juli auf Mitteldeutschland wurden u. a. im Halle eine Reihe von Gebäuden zerstört und eine Anzahl Zivilpersonen zerstötet bzw. verletzt. Die Bewölkerung bekämpfte Brände und sonstige Schöden in discipliniertem Einsatz.

Byl to docela obyčejný strach o život, živočišný, pudový strach. Středoněmecké národní noviny přinesly 9. 7. 1944 zprávu, že „při nepřátelském teroristickém náletu dne 7. 7. na střední Německo bylo mimo jiná města napadeno i Halle, kde byla řada budov rozbořena a

množství civilních osob usmrceno nebo zraněno. Občanstvo se prý zúčastnilo hašení ohňů a tlumilo ostatní škody v disciplinovaném nasazení.“

Krásný slunný nedělní den nás nenechává v klidu. Musíme alespoň do Heide na procházku. Ani větřík nenarušuje sváteční idylu a pod korunami stromů je nádherný chládek, Saala plyne svým klidným tokem jako obvykle. Divoké kachny vodí kolem břehů své mladé. Blíží se desátá hodina a opět ty protivné sirény naříkají. Spěcháme do krytu, jistota nade vše. Prostorný kryt zbudovaný hluboko v zemi je už značně naplněn a další stále přibývají. Netrvá dlouho a záchvěvy dávají jednoznačnou odpověď, co se venku děje. Jak se později dá zjistit, obytná čtvrť města Galgenberg se hroutí a z obytných domů jsou rázem hromady trosek, kamene, trámů, prken. Na severní straně města hoří továrna „Siebelwerke“. Zkouška odhodlání a statečnosti Němců nedopadla nejlépe, slzy, vzývání Boha, klení na „Verrückte Welt“ (šiléný svět) ukázala, jak málo je těch ochotných zemřít pro Vůdce a Říši Velkoněmeckou.

Po náletu v Halle – skica podle fotografie

9. 7.

Přehlížíme s M. Peškem škody způsobené let. útokem. Těžce poškozená čtvrť a let. továrna Siebel jsou polic. uzavřeny. Viděli jsme však za továrnou na letišti spoustu fosforových kanister (ovšem roztrhaných – lépe řečeno obalů z kanister) dosud neuklizených. Bomby spadnuvší ve volném poli zanechaly trychtýře v průměru 10-12 metrů a hloubce 5 metrů.

Chtěli jsme po náletu provést inspekci škod a spolu s Milošem Peškem jsme vyrazili po městě. Některé oblasti byly uzavřeny pro veřejnost jako kupř. Siebelwerke, celý Galgenberg stejně tak. Jen dým a štiplavý zápach se šířil okolím. Vzadu za továrnou Siebel jsou v poli trychtýře obrovské šíře a hloubky. Rozmetané kanystry na benzin, teď už jen plechy z nich, leží v širokém okolí po polích. Je docela možné, že při ohni vybuchovaly samy a rozletovaly se do okolí.

Teprve nyní dostávají všichni obyvatelé města ten pravý strach z budoucnosti. Fronty se přibližují z obou stran, ale konec války je ještě v nedohlednu, ač obyvatelé by jej rádi přijali.

Denní události

15. 7.

Plně obsazený sál „Thalia“ bouřlivě odměňoval chlapce ze Skopau, kteří uspořádali první veselou revue. Dobré výkony byly doprovázeny silným dobrým orchestrem.

16. 7.

Dnes slavím svoje 24. narozeniny. Pí bytná mi upekla bábovku a cukroví, tedy přeci slavím. Inu, není Němec jako Němec. Díky jí!

Každodenní nálety ruší naši práci.

Teď už ani do kina příliš nechodím, při ohlášení náletu jde téměř o život, jak se lidé derou ze sálu. Někdy jdu jen do varieté, jindy do divadla, kupř. na Tarase Bulbu v podání kyjevské opery. Někdy jsem k zastížení v debatách v „České hospodě“, kam ale chodím nerad, jen chci být trvale informován o situaci na frontách, což je pro nás nejcennější. Lidé nosí s sebou do krytů kufry s proviantem, šatstvem a snad i některými cennými věcmi. Sám sebe přesvědčuji, že až dojde na naše město, že to nebude předměstí, kde bydlím já.

Nálet za 2. světové války – skica podle fotografie

20. 7.

Opět bombardována tov. „Leuna“, Köthen, Leipzig atd. Další ohromení přišlo z vůdcova stanu. Něm. důstojníci spáchali atentát na vůdce a jeho štáb.

Počítat ohlašované nálety už nelze, liší se jeden od druhého jen délkou trvání. Dne 20. 7. byla bombardována opět Leuna a to je vlastně předměstí Halle. Lipsko jako už několikrát a lázně Köthen.

Atentát na Hitlera 20. 7. 1944

Šok pro vůdcovy věrné přinesl rozhlas, když byl oznámen atentát na nacistického boha Adolfa Hitlera. Prý neúspěšný, čemuž jsme věřit nechtěli. Později se však ukázalo, že, tentokrát k našemu zármutku, mluvili pravdu.

Pokus o atentát na Hitlera, byť nezdařený, povzbudil všechny Ausländery, přinesl důvěru ve vítězný konec války. Doufali jsme všichni, že náš příznivý konec války musí přijít a nyní již víme, že zcela určitě přijde. Už samotné provedení mnoho napovídá. Nepodařilo se jednou,

jistě se podaří podruhé. Je to znát i v elektrice, kde se cizinci nebaví jen šeptem, ale suverénně dávají na vědomí svoji přítomnost. V očích se objevují jiskřičky naděje.

Denní události

V Halle je jako po vymření. Z 230 000 obyvatel tu snad není ani polovina. Muži jsou na frontách, ženy a děti opustily domovy a tak zvláště vyniká počet cizinců, pohybujících se po městě. Neděli jim patří bez výhrad. Električky jezdí poloprázdné.

Na obloze se konají za bílého dne přehlídky anglo-amerických letadel, třpytí se jako stříbrné vlaštovky.

Na sem tam shozenou bombu jsme si zvykli jako odsouzenci na šibenici. Drží nás naděje a teď už i jistota.

23. 7.

Týden před 14denní dovolenou a dosud nevím, jakým způsobem se dostanu domů. Je to velmi obtížné vzhledem k „Urlaub a Reise-sperre.“

Odpoledne dlím na dostizích, konajících se v Halle.

Nelegální cesta domů

Mezitím byl vydán zákaz udělování všech dovolených, což platilo i pro frontové vojáky. Zbývalo jediné: přežít válku a pak může být dovolená. Já se rozhoduji, že přece pojedu, i když je zákaz cestování a rychlík se smí použít jen s předchozím povolením úřadů. Byl to nesmyslný zákaz, protože při bombardování mohl těžko někdo shánět nějaká povolení. Vždyť ani úřady nemusely být. Šlo to s Říší z kopce.

Největším překvapením pro mne bylo, když mi zaměstnavatel oznámil datum čtrnáctidenní dovolené na měsíc srpen. Sláva, třikrát sláva, já se dostanu alespoň na chvíli domů. Na pracovním úřadě mě zmrazili, že dovolenku do Protektorátu dostat nemohu.

Nálada to tehdy byla, tak říkajíc, pod psa. Všechny naděje se zhortily. Celý rok jen těšení a teď, když už je vše na dosah ruky, je všemu konec. Nepomohla ani intervence zaměstnavatele. Žádost o prožití podnikové dovolené v Čechách neodvolatelně zamítnuta! Nálada klesla pod bod mrazu. Co jen tu budu dělat?

Domů jsem šel jako bez ducha, jen zlost mnou lomcovala a přitom jsem si uvědomoval svou bezmocnost. V té válečné mašinérii jsem byl nepatrná nula, kousek prachu, po kterém může šlapat ocvočkovaná nacistická bota, kdy si jen vzpomene. Dušička ať má sebevětší přání, není ničím. Životní hodnoty se v poslední době zcela změnilo k nepoznání nebo spíš zcela vzaly za své. Člověk, jeho život, etika? Kam se s tím hrabeš, Ausländře, važ si toho, že tě nechá Velkoněmecká říše alespoň živořit. Kolikrát ti bylo už nadlidmi čisté nordické rasy řečeno, žeš' tu jak za kamny, že mladí mužové nesou v poli břímě nesrovnatelně těžší i za tvou budoucnost. Tohle jsem ovšem pochopit nemohl a ani nechtěl. Jaká budoucnost? Vždyť příslušníci SS ani Wehrmachtu také dovolenou k návštěvě rodiny nedostávají. Tyhle argumenty mě vůbec nezajímaly, já chtěl domů.

Touha po domově byla nesmírná, to nebyla jen vlastní rodina, to byli kamarádi, náš les Obora, Práč, Hřeblo, to byl potok vinoucí se údolíčkem pod studenou strání až ke splavu a končící v mlýnském rybníku, aby pak přes mlýnské kolo pokračoval dál, k Horní Kamenici, Ouděšicím a pak krajem, kterému říkáme rodný. To byl stesk i po vlaštovkách, hnízdících na našem chlívě, po mřenkách v potoce, po veverkách v Hřeblo a ze všeho nejvíc po sladké české řeči. Tady jsem osamocen nebyl, téměř denně jsem se stýkal s kamarády stejného osudu. To ale byla čeština nerada slyšená, jakoby dichotomický tón v germánském moři.

Svému přímluvci, vedoucímu podniku, v němž jsem pracoval, mi při děkování drhla řeč a oko hledělo kamsi přes něho k jihu. Jen pokýval hlavou a položil mi ruku na rameno. Pak už nepadlo jediné slovo a rozešli jsme se .

Co asi jemu prošlo hlavou? Ten tu v tom nacistickém moři stál pořád mimo to všechno válečné úsilí, na frontu nemusel, snad pro tu voskovou tvář bez jediného nádechu červeně, vždy pečlivě upravený s vlasy hustými, černými, vlnitými, úplná výjimka mezi světlovlasými nadlidmi. Kdyby měl víc temperamentu, snad by to mohl být původem Ital. Hovořil vždy uhlazeně, klidně, slangová slova nikdy nepoužíval, nikdy se nerozčilil a při všech starostech té doby ve volných chvílích uvažoval, že by mohl se svou paní trávit letošní dovolenou někde v Alpách. Často mi zůstávalo záhadou, že ani Volksturm si na něho nevzpomněl, že ani v protivzdušné obraně neměl jedinou funkci. A to jeho jméno Kozłowski jistě nemělo na tohle vliv, když tu mohl vést svůj závod dál. Jediné vysvětlení, na něž jsem přeci jen časem přišel, bylo asi jeho zdraví. To, že byl vegetarián, ještě nemohlo vše vysvětlovat, ale spíš jím být musel.

Dnes jsem ani na večerní schůzku s přítelem Jindrou nešel, ačkoliv jistě na mne čekal. Proklínal jsem Vůdcem počínaje všechno německé. Pokolikáté už!

Zaspat všechno, na nic nemyslet, ale copak to šlo? Myšlenky jako černé mraky honily se hlavou a tíseň svírala hrud', i dýchání bylo neuvěřitelně těžké. Takové asi bývá umírání.

Nakonec zvítězil vzdor. Nad rozloženou mapou zatím s poslední možnou nadějí jsem prohlížel mapu. Jak to udělat, abych přece jen mohl těch čtrnáct dnů prožít doma. Musím domů, musím! Děj se co děj, však já cestu najdu!

Riziko, nebezpečí v tuto chvíli neexistovalo, proto konečný verdikt byl tak jednoznačný. Pojedu, děj se co děj, tajně přeždu hranici! Jen v podvědomí jsem si uvědomoval možný následek – koncentrák.

Do rychlíku nesmím. Kluci mi radí, abych jel osobním vlakem, nějakými lokálkami, tam že nikdo nekontroluje a zákaz cestování pro cizince tam není kontrolován. Zbývající dny, to už byly vlastně dny příprav. Notes se plnil jízdními řády, spoji i možnostmi ilegálního přechodu protektorátních hranic. Konečný plán byl přechod mezi obcemi Břovany - Lenešice. Nikdy jsem tam sice nebyl, ale blízkost již známých Loun mi dávala podle mého úsudku naději na úschovu v tomto větším městě. Zbývalo ještě rozhodnout, zda bude lepší přechod za noci či za dne. Závěr vyzněl zcela rozhodně pro den. Jak bych mohl přejít, když nevím kudy, a pak, odvážnému štěstí přeje.

Slunce bylo ještě hluboko pod východním horizontem, kdy bez zavazadel, na lehko oblečeného mládence přijal rychlík a vyrazil s ním kupodivu v nevelkém zpoždění. Stál jsem celou jízdu v chodbičce, jen abych nezavdal jakékoliv možnosti dotazování či debaty, když tam většinou seděli vojáci, ženy tahající kufry „lodřáky“, utíkající ze silně bombardovaných průmyslových oblastí Říše kamsi na jih k hranicím protektorátu.

Slunný den se rozzářil a bylo třeba přestoupit na osobní vlak směr Břovany, Lenešice, Louny, Slaný. Spoj fungoval bezvadně a bez časové ztráty mne vezl „courák“ dál. Do neštěstí? Co když budu chycen? Bude to koncentrační tábor? Co když budu v poli z dálky sledován a zastřelen? Tohle všechno bylo nutno připustit a teprve teď, několik stanic před vytouženým cílem, dolehlo v plné tíži. Vrátit se? Dokud je ještě čas!

Z kupé za mými zády vpravo zaznělo české slovo. Jsou tam Češi! Po pár krocích nahlédám dovnitř a oni to sedí dva stejně staří chlupci, jako jsem já a docela sami. Jako ztroskotanec chytám se poslední možnosti, naděje.

„Chlupci, jak tu vypadá na hranici, znáte to tady?“

„Jak by ne, my tady pracujeme. A ty chceš utéci přes hranice, vid'?" Já snad to měl na čele napsané, jak to ihned ohodnotili, nebo tu jezdili často a tyhle cestující už znali.

Jejich rady byly, jak se později ukázalo, k nezaplacení. Poradili, abych se ve Břvanech na nádraží nerozhlížel kolem, ale abych šel veřejně po silnici do obce. Prý tam budou na nádraží

němečtí četníci, „ale těch si nevšímej a jdi kolem nich klidně, jako okolo známých. Pak se dej po silnici vpravo a půjdeš kolem silnice a četnické stanice. Za touhle budovou jsou ještě asi dva domky a za nimi skoč do příkopu a podél lánu obilí vlevo. No a až budeš kus od vesnice, dobře se rozhlédni a trochu pod sebou uvidíš železniční trať a ta tě zavede až do Lenešic a ty už jsou u nás. Po trati ale nechod, tu občas procházejí a hlídají.“

To byli odborníci! Přesně všechno tak, jak řekli. Už se rozednilo a Břovany jsou zde. Zcela suverénně vystupuji a bez jakéhokoliv zavazadla, jen s krajícem chleba, vycházím na nástupiště. Vystupuje nás tu sotva deset. Není divu, je to poslední stanice na současném území Říše Velkoněmecké. K vlaku míří čtyři Němci v uniformách, musím je tedy potkat! Budou nás prohlížet? Dušička se scvrkla na minimum. Bude to můj konec? Snažím se chovat jako domorodec, neuhýbám ani zrakem. Nevšímají se mne, nastupují do vlaku, aby vykonali pasové prohlídky cestujících dále do Lenešic a Loun, kde jejich služba končí. Pro tuto chvíli jsem zachráněn. Procházím nevelkou vesnicí a kolem popsané vily na konci osady jdu jako suverén a drže se dívám do oken. Všude panuje klid. Podle rady, hned za vilou podle plotu zahrady zahýbám do polí, stromy zahrady mne kryjí. Kraj zcela neznámý, jen trať a sloupy podél ní mi ukazují, kde je domov. Slunce pomalu stoupá po obloze, bude zase jistě teplý den. Po včerejším dešti velké krůpěje rosy sedí na trávě i obilí. Terén se svažuje k jihu, k našim Lenešicím. Ze severní vyvýšeniny bych byl zcela jistě každou hlídkou pozorován, kryji se tedy žitným lánem. Krčím se, jen aby ani hlava nevyčnívala. Nabírám na sebe chladivou rosu a po stu metrech jsem byl po kolena promočen, polobotky zabláceny, že ztratily všecku barvu. Byly černé nebo hnědé? Na takové věci teď čas nebyl. Přes porost brambor bylo třeba běžet, jen aby ten odkrytý prostor už byl za mnou. Zase nakrčen jako plížíci se kočka metr za metrem se blížila o samotě stojící budova Lenešického nádraží. Jsem už v protektorátě? Překročil jsem hranici? Tyhle nepodstatné úvahy nemohly na mé situaci nic změnit. Vždyť každý musí na mě poznat, odkud jdu. Jen abych ještě těch několik set metrů šťastně dorazil. Ani domyslet jsem nemohl, tak blízko, blizoučko.

Teď jsem musel zalehnout do obilí a sledovat veškerý pohyb na nádraží, naslouchat, zda se neblíží vlak z jedné či druhé strany. Ujistěn klidem jsem se oklikou zakrčen v obilí doplížil až na nádraží. Teď sem zavoněly čerstvě pečené buchty. To byla nevýslovná, rajská vůně, vždyť voněly přesně tak, jak tomu bývalo ještě na počátku války. Co bych za jednu jedinou dal! Při té slasti by člověk zapomněl na opatrnost.

Byl jsem přesvědčen, že naprosto nikým nepozorován budu moci nádraží nechat za sebou a dát se pěšinou k Ohři a dál, od hranic rychle do Loun. Ale to jsem si jenom myslel a za nádražním skladem, jaký najdete na každém větším nádraží, se ozve česky: „Pojď sem, takhle dál nemůžeš!“

Se mnou to cuklo, úlek byl tak veliký, že všechny reakce byly negativní a já zůstal jako solný sloup, kroku neschopen. Ale to už se ten dobrý muž v modré uniformě, štíhlý, asi čtyřicetiletý, na mne usmál a znovu mne vybídl, jen abych k němu šel, že na stanici zrovna nikdo z Němců není, že se tu zdržují jen málo, když provádějí prohlídky cestujících z Břovan do Loun.

Vzal mne do skladu, pomohl mi očistit boty, já si musel omýt i kalhoty od kolen dolů, protože byly, jako když je nahodí. Dal mi ještě několik rad na cestu do Loun.

Pak mi popřál šťastnou cestu a já vyrazil na cestu, po níž už zabloudit možná nebylo.

Park kolem Ohře, to už byly vlastně Louny. Lounský park, to už jsem byl doma, ten jsem znal. Bývalo tam hřiště Čechie Louny a tam jsem také jednou kopal. Také jsem tam mával jako osmiletý školák panu prezidentovi T. G. Masarykovi při jeho návštěvě lounské výstavy. Všecko ze mne spadlo a štěstí nevýslovné mne provázelo. Stromy to byly nádherné, takové v celém Německu nemají - se mi zdálo - a trávu, tu vůbec nelze s touto zelení srovnávat.

Teď už mi zbývá jen přejít starý most, ten toho jistě pamatuje. Dnešní osamělý poutník je pro něj jen zanedbatelná epizoda, pouhé nic. Málem bych se dal do zpěvu nebo si zapískal pěkný trylek, teď už není pochyb, podařilo se.

Třetinu cesty mám odkrokovánú a na protější straně se objevil protektorátní policista. Co teď? Zpátky či kupředu a riskovat? Ať už bude jakkoliv, vrátit se nemohu, jistě by se dal za mnou. Když mne zastaví, snad ho přesvědčím, jistě je to také Čech jako já. Vždyť jsme ohroženi do jisté míry oba stejně.

Jdu mu naproti. Dívá se na mne, a když ho mám potkat, nahne se přes zídku mostu a dívá se na vodu, upřeně, soustředěně. Procházím kolem div ne po špičkách, jen abych ho nevyrušil. Jistě to je rybář a zahlédl dole pod mostem rybu, jakou tu už léta nikdo nechytil. Jak dlouho do té vody hleděl, nevím, ani jsem se neohlédl, až kdesi za mlýnem, a to už na most vidět nebylo. Tušil jsem, že vodu pozoroval, dokud jsem mu nezmizel z dohledu. On mne jistě vidět nechtěl.

Procházíme Žateckou branou k náměstí, bylo mi zřejmo, že první kolo s německou soldateskou jsem vyhrál. Riskovat utkání s Němci jsem přece jen nechtěl, když mi železničář v Lenešicích řekl, že jezdí až do Loun a šel jsem raději pěšky ještě až do Chlumčan a pak už bylo všechno docela jednoznačné a snadné. Byl jsem doma!

S kamarády sportovci na Vraném – doma – fotografie z roku 1940

Týden utekl jako voda a bylo třeba pomýšlet na budoucnost. Nápadů hned několik, ale realita krutá, jednoznačná. První možnost, zůstat ukryt kdesi doma, zatím nepřicházela v úvahu, když fronta byla nesmírně daleko a konec války rovněž v nedohlednu. Jak vydržet bez potravinových lístků, kde být ukryt, abych nebyl nikým spatřen po dobu nejmíň jednoho roku? Tu délku jednoho roku jsme odhadovali a jak se později ukázalo, odhadovali jsme správně, když opravdu trvala ještě téměř celý rok. Tahleta možnost ilegálního úkrytu musela být vynechána, vždyť by to mohlo znamenat ohrožení celé naší početné rodiny na životech.

Spojení na ilegální organizaci jsem také neměl. Už první rok pobytu v Říši narušil mnohé bývalé přátelské vztahy, kdy doba a okolnosti nutily každého být rezervovaným, opatrným i nedůvěřivým a získat takové spojení během několika dnů bylo vyloučené. Uvažovaný útěk do zahraničí nebyl nikde v tuto dobu snadný, vyžadoval delší přípravy, řady opatření a tak v této době nezkušený mladý člověk by se stal sotva objektem vhodným k převedení do zahraničí. Navíc bez vojenského výcviku. Kolik bylo jiných, významných, politicky angažovaných lidí, kolik bylo vojenských odborníků, kolik bylo vědců, kteří takové spojení potřebovali, hledali a hrozilo jim akutní nebezpečí zatčení a věznění. Na kolik jich byl vydán zatykač, a přesto

museli čekat zde, až se najde vhodná příležitost k odchodu. Jaká pošetilost na tuhle možnost myslet a provést během tří dnů.

Zbývala jediná možnost, najít spojení s někým na pracovním úřadě v okresním městě a nechat si vyhotovit příkaz k novému pracovnímu nasazení v Říši. Starší bratr Vašek, pracovník okresního úřadu ve Slaném, takové spojení našel a dvanáctý den pobytu jsem měl už v ruce nový výměr hlásit se na pracovním úřadě v Halle. K tomu samozřejmě ještě pokyn, abych po příjezdu do Halle výměr zničil, nikde se nehlásil a zrovna nastoupil ke své firmě.

Z daných možností to byla jediná, i když ta nejhorší, ale pořád ještě dávající možnost přežití v proklamované tisícileté Velkoněmecké Říši.

Čas dozrál a byl jsem rád, že všechno skončilo alespoň takhle. Hulící malá lokomotivka se svými dvěma přivěšenými osobními vozy opustila zlonické nádraží a zamířila v Roudnici. Kdesi u Hracholusk jsme zastavili v poli. Jako na povel všichni cestující v oknech a vzhlíželi k budoucnosti v obavách. To už byly hlášeny z různých míst nálety „kotlářů“, jak se říkalo západním stíhačům, kteří nízkým letem nad zemí ostřelovali z palubních zbraní vlaky. Nic takového se však nedělo a strojvedoucí běžící podél vlaku žádal cestující, aby mu šli pomoci hledat jakousi součástku z „mašiny“, která mu cestou vypadla a bez níž dál jet nemůžeme. Kdo měl nohy, šel spolu se strojvůdcem hledat ztracené. Rojnice mužů táhla po trati i kolem a hledala. Ne nadarmo. Jakýsi opracovaný kus železa neodborníkovi nic neříkající byl nalezen a po dalším čekání vláček zahoukal, cestující sedící na mezi nastoupili a mohlo se pokračovat. Šťastně jsme dojeli a byl nejvyšší čas, rychlík Praha - Berlín právě přijížděl a já mohl pokračovat.

Rychlík zasupěl a už jsme mířili podél Labe k severu. Lovosice, hraniční stanice, znamenala dosti velké zdržení. Všichni vystoupit, pasová a celní kontrola. Procházelo se jakousi provizorní dřevěnou chodbou. Nejdříve vysoká prkenná ohrada nálevkovitého tvaru sehnala cestující dohromady, úzká chodba je srovnala do řady, a pak už jen had složený z lidských článků se pomalu posunoval ke stolu, za nímž seděli velice důležití nadlíde.

Tady chodba končila a já spolu s dalšími stanul na půdě Říše. Přiznám se, že žádný povznášející pocit se nedostavil, jen trochu smutku, a poslední pohled na neohoblovanou, alespoň tři metry vysokou hradbu mi připomínal, že za ní je to, co nelze snadno opustit. Všecko ostatní pak bylo obvyklé, hledání místa v přistavěném německém vlaku se zaměstnanci v přeci jen trochu odlišných uniformách. Labe nás neopustilo ani v Ústí, Děčíně ani v Bad Schandau. Skalní scenérii vystřídaly roviny a jen ještě nacistická věznice v pevnosti Königstein se za námi dívala přes Labe. Drážďany, Pirna, Oschatz, Lipsko, Halle.

Průjezdem Drážďan jsem si uvědomoval, jak krutý osud už potkal ten malý národ uprostřed Evropy. Kolik jen utečenců v dobách pobělohorských tu hledalo azyl. Přicházeli s holýma rukama, stejně tak jako jsem nyní cestoval já, ale navíc s vědomím, že se domů, do vlasti, už pravděpodobně nebudou moci nikdy vrátit. V jaké já byl neporovnatelné výhodě, já věřil, já byl o tom pevně přesvědčen, že den osvobození, den slavného návratu přijde. Tehdy jsem pochopil, kolik osobní statečnosti museli mít čeští bratři, ale současně jako ateista, jak mocné muselo být církevní přesvědčení, oddanost věcem církevním. To už pro mne bylo málo zřetelné. Jistě nesmírně významnou roli hrála i hmotná situace, narůstání robot, utužování nevolnictví, svévole feudálního panstva. Teprve teď v exulantských střediscích, Drážďanech i Pirně, jsem nabyl přesvědčení, že je třeba vytrvat, nevzdávat se, že mnozí z našich předků museli prodělávat kalvárii mnohem horší.

Zpět v Halle

Po čtrnácti dnech opět v Halle. Přivítání tu bylo pěkné. Sotva jsem stačil vybalit věci z domova, byl tu poplach a s ním bombardování nádraží. Důvěra v nedotknutelnost města se rozplynula. Cílem byla seřazovací část nádraží, která je zde veliká. Bez přestání se zde

posunuje, seřazují vlaky odvázející munici, pohonné látky a vše ostatní na frontu. Země se několikrát otrásla, ale poměrně brzy zase nastal klid. I „flaky“ se odmlčely. Vycházím z krytu sotva byl ohlášen konec a všude klid. Zdání však někdy klame. Na křižovatce ulic se objevují na východě oblaka převalujícího se dýmu, černého jako uhel a stoupajícího do značné výše. Tohle není daleko, tam se půjdu podívat. Ale mýlil jsem se v odhadu vzdálenosti, bylo to až na nádraží. Cisternové vagony plněné naftou či něčím podobným stále ještě praskají jeden za druhým a nedovolují se nikomu přiblížit. Hořlavina se rozstříkuje po okolí, kropí sousední vozy. Stále nový a nový gejzír vystřikuje. Hoří v kolejišti, oheň se šíří a roztéká do stran. Je to divadlo pro nejotrlejší. Němci se diví, jak krutá je válka. Dokud probíhala jinde, nikoho to příliš nevzrušovalo, ale nyní...

Tentokrát jsem byl v krytu pod třípodlažním domem. Kryt to byl pevný, dveře s hermetickým uzávěrem, samý beton. A přece, když to poblíž spadlo, zakolébal se s námi celý kryt. Nebo snad to bylo jen zdání? Pláč, nárek, modlení, to byla atmosféra... Jsme snad zaspáni? Nehoří střecha nad našimi hlavami?

Bylo třeba podívat se, jak je venku. Kdo půjde? Staří lidé nebo ženy? Nečekám a vyrazím sám. Chodba nad sklepním schodištěm neporušená. Prosklenými dveřmi vidím do ulic, vlevo Huttenstrasse, vpravo Pestalozistrasse, dopředu ulice Elsa Brandströmgasse. Ulice rovné, jak tomu v nové zástavbě bývá, a navíc na rovině jako na stole. Nejlepší výhled do ulice od nás přímé. Vystoupit na ulici nešlo, padaly kousky protiletadlových granátů a byly smrtelně nebezpečné. Ve viděné ulici po pravé straně nekonečně dlouhá řada sídlištních domů, vlastně jediná budova členěná průjezdy do bočních ulic. Po straně levé pak dřevěná ohrada vysoká snad tři metry. Vždy jsem se domníval, že za ní jsou sklady nějaké firmy. Nyní teprve i toto tajemství bylo odhaleno, bylo to vojenské cvičiště navazující na kasárny. O takové dobře ukryvané prostory bylo lepší se příliš nezajímat. Stejně bych objev neměl komu sdělit.

Ohrada po celé délce několika stovek metrů je v plamenech. Suchá prkna natřená snad vyjetým olejem hoří jako pochodeň, oheň praská a plameny vyskakují do výše. Také protější dlouhý dům hoří na několika místech, někde už plameny vyskočily nad střechu, jinde se zatím valí jen dým. Asfaltová silnice rovněž je v jednom plameni. Zápalné bombičky rozstříkaly hořlavé látky do všech stran a mají takovou intenzitu, že taví asfalt a vše společně hoří, projít se nedá.

Kusy granátů velkých jako pěst mne zrazují, abych vyšel na ulici, vždyť leží přímo u dveří. Všude plno kouře. Nehoří nad hlavou střecha? Vybíhám dvě podlaží na půdu. Tam je světla jako v pokoji. Půda je zcela prázdná, jen bedny s pískem čekají. Tady leží cosi, co vidím poprvé v životě a má to rukojeť. Srdce se mi rozbušilo, vždyť to je nevybuchlá bombička. Je časovaná? Zápalná nebo tříštivá? Mnoho otázek najednou a odpověď žádná. Hledím na ni a nenapadá mne nic jiného, než ji vzít do ruky a otvorem ve střeše vyhodit na liduprázdný chodník. Čekám explozi, ale nic... Jen praskot ohně z ulice sem zaléhá stále silněji a kouřová clona se stává neprůhlednou. Bleskem jsem zase dole a rychle do krytu, je tam přece jen bezpečněji. Ženy se modlí se sepjatýma rukama, pláčí, držíc hlavu v dlaních. Ta mladá v koutě prosí Boha za odpuštění a všechny hříchy, nahlas se loučí s dětmi kamsi odvezenými, volá muže na pomoc. Ruth, ta s velkýma očima, vždy korektní a ke mně milá a ohleduplná, stírá slzy jako hrachy kanoucí jí po líčkách, brada se jí chvěje. Starý Robitsch s vyholenou hlavou jako koleno do pohřební nálady pronese své krédo: „Já to od začátku říkal, válka je svinstvo, válku jsem nikdy nechtěl, bude to náš konec!“ Teď jsem pochopil jeho dosavadní chování, vždy byl pro mne velkou neznámou a teď tedy pronesl veřejně své vyznání.

Země pod nohama se uklidnila, střelba dělostřelectva zeslábla, až docela utichla. Teď byl čas se jít podívat ven. První starostí bylo, jak přežil můj byt nálet. Stojí ještě, mám ještě nějaký byt? Nemám stání, opouštím kryt i pracoviště a běžím domů. Nejde to však dost rychle. První překážku potkávám po dvou stech metrech. Kráter uprostřed ulice, voda z něho už vytéká a rozlévá se kolem. Klopýtám přes vyvržené kameny a kusy asfaltu. Nedaleko velký

dům v troskách. Jen základy zůstávají a na nich nabílená šipka označuje místo, kudy se lze dostat k zasypaným. Sousedé se už na ně dobývají, bourají. Sklo mi chrúpe pod nohama, jak odtud uháním. V ulici jsou pod bílými prostěradly první nalezené oběti. Další ulicí projít nelze. Trámy, střešní krytina, suť v takové míře, že musím zpátky a obíhat jinou ulicí. Konečně jsem v naší kolonii rodinných dvojdomků. I tady je spoušť, poněkud menší proto, že z domků tolik sutin není. Těm se dá uhnout a projít. Konečně, moje či naše ulice. Z chodníku seskakují do vozovky, to proto, abych viděl. Stojí nebo už není? Jaké štěstí, naše polovina stojí, ale nalepená druhá polovina není. To jej smetla vzduchová vlna, protože jsme po dopadu bomby byli vzadu v zahrádce. Dveře máme vyražené z pantu vpředu i vzadu, okna bez skel. V ustlaném pokojíku mám položenu celou stropní omítku.

Ze stropu se dívá rákosové podbití, místy visí jednotlivé stvoły. Okenní skla rozbita na tisíce střípků, všude saze, prach a špína.

Do práce se toho dne již nevracím, uklízím. Nejdříve se stolu sbírám větší kusy omítky a vyhazují oknem do zahrádky, pak ubrus za všechny čtyři rohy a vynáším na ulici. Pokrývka postele, peřina, polštáře, prostěradlo se kupí na trávě v zahradě. Vodu ze džbánu musím vylít, ačkoliv dobře vím, že jiná nebude. O večeri se mnoho uvažovat nedá. Sotva kde dostanu něco ke koupě, musím vystačit s tím, co dům dá. Nebude toho mnoho.

Teď už nebudu muset jezdit dívat se do okolních měst, mám to doma. Jen tu mrtvou ženu pod lipami u stadionu jsem neměl potkat, vidina roztrhaného těla mne bude asi dlouho provázet. Něco zcela jiného je vidět zemřelého pietně uloženého, vlastně spícího, ale to je přirozené, kus života, ale tohle v prachu, mezi větvemi, to je odstrašující.

Konec se blíží?

Náletů přibývá. Nad městem za bílého dne přelétají letadla s bílou hvězdou na trupu a shazují svůj náklad na Leunu či Bunu, oba závody nedaleko města se chvějí.

Byl jasný poklidný srpnový den. Kolem desáté dopolední hodiny zakvílely sirény. Varování – Voralarm – blíží se nepřátelská letadla. Několikrát se otrásla země, to když padly bomby na nedalekou Leunu. Nastala malá přestávka, snad letadla už odletěla nebo nalétávají znova? Vyběhnu na ulici a ve směru od Lipska se ve velké výši lesknou stříbrní ptáci, ne větší vlašťovky, a míří mimo město, snad opět na Leunu. „Flaky“, protiletadlové dělostřelectvo, začíná opět střelbu. Před střepinami, které by mohly až sem doletět, se kryjí ve výklenku domu. Nalétávající stroje jsou vytrvale ostřelovány. Letadla se blíží k cíli, ale jedno z nich se stáčí, opouští seskupení, ztrácí směr a začíná klesat. Za ním se objevuje kouřová stopa, vyráží z něj oblak dýmu. Bylo zasaženo, o tom nemůže být sporu. Neustále prudce klesá a za ním jako had se vine kouř a oheň. Pod ním se objevují padáky a po chvíli poznávám, že i s lidmi. Stroj mezitím v okamžiku vzplane a vybuchuje, pak mizí za bariérou domů. Mírný vánek zanáší parašutisty blíž k městu, a když už doufám, že budou zachráněni (ač nevím, zda to nejsou Němci, vždyť žádný letecký souboj se neodehrával, jen protiletadlová děla stále střílela), jsou zastřeleni. Zemi už měli na dosah, ale dole se rozštěkaly kulometry, jeden padák po druhém zrychlil svůj let a divadlo skončilo smrtí těch čtyř. Kde jsou válečné konvence? Kde je lidskost? Bezmocný vztek mnou lomcuje a strašné divadlo končí za městem v poli.

Všichni cítíme, že konec války a porážka Německa je neodvratná. Západní letci si už tady dělají, co chtějí. Obávaní jsou tzv. „kotleři“. Jsou to letci na rychlých strojích, střílející z palubních zbraní do jedoucích vlaků. Končím s cestováním, byť jen na chvíli. Vlakům je lépe se nyní vyhnout. Ale stejně otázka vlastní bezpečnosti byla stále iluzorní. Nevím dne ani hodiny ani místa, kde mne může zubatá vyhledat. Smrt je asi stejná zásahem bomby jako palubního kulometu.

Pokud se z letadel sypaly letáky, působily radost. Němci je z velké většiny odevzdávali sběračům – starším klukům „Hitler-Jugend“. Nejdříve si je ale přečetli a to byl přeci hlavní účel a záměr Spojenců.

Drážďany, bombardování (13. – 15. 2. 1945)

Západní spojenci začali si dělat ve vzdušném prostoru nad Německem, co chtěli. Léтали za dne i v noci, jejich převaha byla tak silná, že se německé letectvo nemohlo s nimi pouštět do boje. Nejmarkantnější byl nálet na Drážďany počátkem roku 1945. Děkuji osudu, že mne tam v rozhodný okamžik nezavedl.

Byl překrásný den, ani jediný beránek na obloze, ale před polednem je nahradila letadla. Přiletělo jich nepočítaných. Byly vysoko, vzduch se přesto chvěl, tetelil, stejně tak i duše nás všech. Stovky jich bylo, vlna za vlnou, leskly se na jasné nebeské báni, jak stříbrní práci. Kolem každé stočlenné letky kroužili malí motýlkové – stíhači. Měli jsme je přímo nad hlavou a to býval obvyklý začátek krutého konce. Pravidlem bylo, že přeletěly, pohledem dolů si letci ověřili polohu podle map, aby jejich účinkování bylo v souladu s plánem. Za cílem pak obloukem zakroužily a při zpátečním letu se začalo na zemi otvírat peklo. Nám divákům zůstávala na rtech jen otázka – vrátí se? To by byl konec našeho nepříliš rozlehlého města.

Šla vlna za vlnou a kdesi jsem se později dočetl, že to bylo kolem čtyř set bombardérů. Nestalo se, letěli dál a odnesly to Drážďany. Tisíce mrtvých tu pak zůstalo v troskách „Benátek Východu“, jak někdy byly Drážďany nazývány. Ano, dnes jsme zůstali ušetřeni, jak tomu bude zítra? Smrt se na nás dole šklebila, když člověk cítil, jak ten tetelící se vzduch cítí až ve svých orgánech tělesných.

Vězení (28. 2. – 15. 3. 1945) Pozn.: časový údaj nepochází z deníku, ale z policejního dokumentu.

S Milošem Peškem, synem řídicího učitele v Uhersku u Pardubic, jsme podlehlí nastalé panice a při schůzce jsme se shodli, že je nejvyšší čas opustit potápějící se koráb – Říši Velkoněmeckou, podle A. Hitlera, tisíciletou.

Ilegální přechod do Protektorátu jsem měl už zažitý z roku 1943 a stačilo by jej zopakovat. Nyní však podmínky byly daleko horší, na jízdu vlakem musela být mimo jízdenku ještě povolenka a mohli jsme očekávat, že ji nedostaneme. Zbyla tedy jediná možnost, vypravit se pěšky. Za sobotní odpoledne jsme pár kilometrů ušli a za večerního soumraku a noci nás vedla záře hořícího Lipska.

Asi o půlnoci jsme procházeli nepatrnou vesničkou, jména nám neznámého, mířili jsme stále jižním směrem. Náhle se před námi objevili dva ozbrojení staří muži domobrany, Volkssturmu, a ti nás zajali. Chtěl jsem použít násilí proti nim, Miloš byl proti, a jak se ukázalo, byl asi prozíravější, než já. Ve starém přízemním domku jsme se dostali do obecní šatlavny, nedostatečně vybavené, a tady jsme jen klímali u stolu na židlích. Očekávali jsme ranní výslech a předpokládali, že se vykroutíme výmluvami. Nikdo nám ranní menu nenesl, tak jsme si poslali jednoho dědu pro housky a on je skutečně bez omluv přinesl. Samozřejmě za odevzdání příslušného ústřížku z potravinového lístku. Kde ty housky v neděli ráno sebral, ví snad jen Bůh. Blížilo se poledne, žaludek by rád něco přibral a místo toho přijel „Zelený Anton“ a nás naložili ozbrojenci neznámých uniforem a vydali jsme se na cestu do trestnice Rötha. Stali jsme se vězni, a přitom jsme nikomu neublížili ani ublížit nechtěli.

Kde vlastně jsme, nebylo tušení. Tam už to šlo rychle, o všechno nás obrali, svlékli a dostali jsme mundúr trestance. Černé plátěné kalhoty se žlutými náležitě širokými lampasy. Jakési sako ze stejné látky, jen lampasy tu nebyly, ale zase pásky na rukávech. Kulatou čepici

tvaru kastrolku se žlutým lemováním. Milošovi se úbor moc nelíbil a měl námitky, ale až v cele č. 22, kde jsme zůstali osamoceni. Já mu jen k tomu dodal: „Co chceš víc, vždyť máš lampasy jako generál. Obuti do dřeváků jsme se stali řádnými vězni Adolfa Hitlera. Naše šatstvo a obuv byly odneseny. Tak jsme se vlastně ztratili ze světa.“

Teprve v cele číslo 22 jsme měli s Milošem klid na hodnocení naší situace. Předcházející události, útěk z hořícího Halle po nočním náletu přes noční pochod směrem jižním až po zatčení uprostřed noci v jakési vesnici a konečné cestě v autě za ozbrojeného doprovodu mužů v šedo zelených uniformách byly nabity takovým vzruchem a napětím, že nebylo ani možno myslet na podrobnosti. Faktem bylo, že skončila celá plánovaná anabáze do svobodného světa. Říkám plánovaná, ale plánem nedokonalým, a teprve nyní se jevíly všechny skutečnosti a nástrahy našeho snažení v pravém světle. Poznali jsme, že pohyb za denního světla byl bezpečnější než v noci. Poznali jsme také, že jsme nedocenili možnosti fašistického státu v domnění, že už je sražen na kolena, že rozklad je vhodný ke splnění našeho plánu na útěk. Nezkušené optimistické mládí muselo teď počítat s následky nedobře připraveného činu.

V zámku zarachotil klíč a mohli jsme se dívat okénkem do přírody, ale viděli jsme jen ve vánku se pohybující listy vysokých topolů, ale jen jejich horních haluzek. Okénko bylo příliš vysoko. Těžko jsme se tu orientovali, nikde nábytek, jen jakási prkna zavěšená na zdi. Z jednoho se dal udělat stůl, stačilo jen řetěz spustit, z dalšího zase lůžka, a z těch malých sedátka. Okno zamířované tak vysoko, že jsme neviděli kousek přírody. V koutě u zdi pak jakýsi průduch vybavený obyčejným kýblem. To byl záchod pro osazenstvo. Cela byla asi 5 metrů dlouhá a 3,5 metru široká, rozhánět jsme se moc nesměli. Umývadlo nebylo. V pološeru zvažujeme situaci, která byla bezvýchodná.

Den za dnem ubíhal, už jsme se naučili podávat hlášení, kdykoliv strážný nahlédl do cely. S popisem stravy budu mít velmi málo problémů. Snídaně byla vždy černá káva s chlebem, v neděli pak navíc kopeček marmelády. Snídaně stále stejná. Káva vařená kdoví z čeho, že to měla být káva, bylo lze poznat podle tmavohnědé barvy. Zato chleba byl vždy ze zdravotního hlediska, jak jsme se my, laici, domnívali, dobrý. Hrubo zrnitý, černý, sem tam i s kouskem placky pečený snad jen ze šrotu. Ale bylo ho málo. Zhltili jsme ho a ani jej nestačili vychutnat.

K obědu milovaný „Eintopf“, tj. z jednoho hrnce, nějaký kousek bramboru, zeleniny a větší část tuřinu. Oběd byl v miskách kladených na dlaždice přede dveře cely a jeden vězeň bral obě misky současně, a když nebyl dost rychlý, byl mu navíc přidán pohlavek nebo kopanec a část jídla se rozlilo. Musím být objektivní, nebylo to každý den. Jeden ze strážných se choval klidně a jeho jednání bylo korektní. K večeři pak býval Eintopf zbylý od oběda s kouskem chleba s nějakým umělým tukem. V neděli pak byl oběd slavnostnější, to byl vždy guláš, vlastně zase Eintopf, vylepšený kouskem nějakého masa.

Pobyt tu býval zpestřen nálety a naší evakuací do sklepa na hromadu uhlí. Tam jsme se seznamovali s ostatními vězni, ale vše jen více méně náznakem – tady jsme mluvit nesměli.

Jednoho dne jsme dostali v cele přírůstek – třetího. Byl to Slovan, ne Čech, ale odkud, to nevím. Báli jsme se s ním komunikovat, báli jsme se, aby to nebyl donašeč. Pobyl u nás jen dvě noci, spal na slámníku položeném jen na zemi. Odcházel přes den na práci, údajně do zemědělské usedlosti. Přestože naše nedůvěra k němu byla velká, požádal jsem jej hned první večer, zda by nám nemohl přinést korespondenční lístek a malou tužku, chtěl jsem napsat moták, aby doma věděli, že jsem ještě živ. On překvapivě požadované přinesl a já hned napsal domů. Jen ať nemají o mne obavy, že je zde mnohé rozbito a ani pošta neslouží. Byl to dopis velice krátký a ještě ne zcela pravdivý, nemohl jsem si dovolit napsat, kde jsem. Následné ráno náš kolega odešel a vícekrát jsme ho neviděli. Já byl přesvědčen, že úkol mu daný nesplnil. Vždyť navíc jsem mu nic nedal a nabízenou polovinu mé večeře stejně odmítl, ale on se už k nám nevrátil. Teprve po skončení války mi doma sdělili, že lístek skutečně došel a já jim mohl pravdivě sdělit, jak to vlastně bylo.

Jedna noc byla i u nás velmi vzrušená, bombardována byla továrna údajně na syntetický benzin v Böhlen a to od nás daleko nebylo. To se celá věznice otřásala, záchvěvy půdy jsme cítili i ve sklepě. Na druhý den byl budíček již o páté a ještě za šera jsme byli naloženi na nákladní auta a pod ostrahou jsme kamsi vyrazili. Bylo to na místo bombardování do Röhlen. Některé objekty hořely, tam naši hasili. Já s Milošem jsme měli za úkol čerpat vodu z kráteru uprostřed nádvoří kyvadlovou pumpou pro jednu ruku. Příliš účinné to nebylo, ale přeci. Kolem poledne už voda poklesla a z ní se na nás začalo usmívat kormidlo nevybuchlé pumy. Je časovaná? To byla naše vzájemná obava. Při práci jsme nesměli mluvit, nad námi stála uniforma s nabitou zbraní. Myšlenky se honily hlavou všelijaké. I na to jsem myslel, že bych ani nemusel mít jako vězeň tak potupný pohřeb, jak se stávalo popraveným. Přežili jsme.

Dokonce i na dvůr jsme se asi po týdnu dostali. Chodili jsme dokolečka, mluvit se nesmělo, přes vysoké zdi vidět nikam nebylo a my se domnívali, že asi Mezinárodní červený kříž ohlásil návštěvu věznice, proto taková milost. K výslechu nás nikdo nevolal, na nic se neptal, jsme-li bez viny, nikoho zřejmě nezajímalo. Pro naše opatrovatele jsme měli asi menší cenu než ten inventář. Ale kdo ví, možná, že si mnuli ruce, že věznice má stále dostatek osazenstva, a to pro někoho mohlo znamenat záchranu před frontou.

Na naší chodbě měl Wachmeister svou kancelář a v některých dnech se z otevřených dveří ozývalo hlasité vysílání zpráv. Podle toho jsme věděli, že už je 19 hodin a že má službu XY. Býval to vždy třetí den, zřejmě jak se měnily služby našich ochránců. Brzy jsme si zvykli klepat na stěnu sousedů, že je třeba položit uši na kovové dveře a v tichosti naslouchat, jak Wehrmacht ustupuje do nových, pevnějších pozic, že se stáhly německé jednotky na levý břeh Nisy a to byl hotový balzám na naše čekající a doufající duše, že jen to nás může vysvobodit. Ten bachař to snad dělal záměrně.

Nuda v cele byla ukrutná. Ani výslech žádný, jen při prvním setkání s věznicí byl s námi sepsán jakýsi protokol, spíš informační, a my jsme se naivně těšili, že přeci jen nás zase pustí, až budeme moci říci, že náš pohyb byl motivován jen strachem z bombardování. Docela dětské obavy!

Z jiné verze vzpomínek:

Málem bych zapomněl na nedělní oběd. Ten se od všedních lišil v tom, že v té směsici chutí a pachutí bylo hovězí maso, rozvařené na droboučké kousky. Měl-li kdo štěstí, našel jich tam několik.

Po několika dnech jsme do cely dostali „zuwachs – přírůstek“ - třetího. Byla tam instalována jedna přistýlka, třetí pryčna. To už v cele nebylo hnutí. Plni očekávání jsme odhadovali, kdo asi bude tím novým spolubydlicím. V odpoledním čase se představil. Byl to Slovan, ne Čech, ale odkud, to nevím. Mluvil možná ukrajinsky a tak začalo představování a domlouvání, i když bylo komplikované. Miloš mi připomínal ostražitost a opatrnost v řeči: „Nikdy nevíš!“ Báli jsme se s ním komunikovat, báli jsme se, aby to nebyl donašeč.

Na druhý den, hned krátce po budíčku a snídani, byl náš nový kolega odveden. Kam? Vráti se ještě?

Vrátil, ale až když se slunce klonilo k horizontu. „Kdes' byl?“ Začali jsme vyslychat. Nakonec se ukázalo, že se lépe domluvíme německy a v nás vyvstala ještě větší opatrnost. Pracoval prý u sedláka v nějaké zemědělské usedlosti a zítra půjde zas. Přestože naše nedůvěra k němu byla velká, požádal jsem jej hned první večer: „Přines mi kousek papíru, obálku a tužku, stačí jen takovýhle špaček, nebo ještě menší, dám ti v neděli polovinu mého oběda.“ Cena to byla vysoká, ale moje přání, jak jsem byl přesvědčen, zůstane jen přáním. Nemohl jsem očím věřit, když se večer opět vrátil. Papír s obálkou měl už pod košilí na těle a tužku, že se sotva dala vzít mezi prsty, odkudsi vytáhl také.

Dopis byl krátký:

„Drazí!

Jsem přestěhován na vesnici, když Halle bylo ošklivě bombardováno. Jsem zdrav a pro případ, že bych delší dobu nepsal, nemějte obavy. Je docela možné, že některé z mých dopisů nedostanete, když bombardována jsou města i železnice. Ani adresu Vám nezasílám, předpokládám, že tu dlouho nebudu a dopis by mi asi stejně nebyl doručen, kdyby sem i došel.

Srdečně zdraví a vzpomíná

Váš Pepík.“

Nic konkrétního, nic o věznicích, to byla zpráva bolestná. A nakonec, ten dopis stejně nedojde. Vždyť nemá ani známku. Tonoucí se i stébla chytá, chytal jsem se této možnosti i já. Ukrajinec ráno pod košilí dopis odnesl a o jeho osudu mi nebylo nic známo. Teprve po skončení války mi doma sdělili, že tenhle neofrankovaný lístek skutečně došel a já jim mohl pravdivě sdělit, jak to vlastně bylo.

Jak náhle se slovanský kolega objevil, tak rychle zase zmizel. Pobyl u nás jen dvě noci. Ani se mé slíbené nedělní odměny nedočkal. A přece jen do šedého stereotypu zasáhla vzrušující událost. Letecký poplach. Ve sklepních prostorách vedle uhlí se sešlo celé osazenstvo věznic. Podle šepotu jednotlivých sousedů jsme tu objevili i další Čechy. Jakékoliv domlouvání však možné nebylo. Jen gesty jsme se vzájemně posilovali – vydržet, vydržet! Sklep se několikrát zachvěl. Detonace doléhaly i sem. Kdo to dneska dostane? My dva jsme neměli ani potuchy, kde leží tahle věznice, kde v okolí by mohl být cíl dnešního náletu. Jen aby se netrefili do nás! Chtěli jsme přece přežít.

Druhý den hned po budičku jsme byli vyváděni z cel na nádvoří, nakládání po dvaceti do aut krytých plachtami a střežení dvěma ozbrojenci jsme opouštěli vězeňský dvůr. Kam asi? Jízda netrvala dlouho, jen nějaký kilometr, a vjeli jsme do bran jakéhosi závodu. Z auta bylo odkrytou plachtou vidět různá potrubí, pod nimiž jsme projížděli. Cítit bylo spáleninu, pach oleje a benzínu. Kouř se válel při zemi a halil některé objekty. Teď byl jasný cíl naší cesty. Hasit a uklízet tam, kde včerejší návštěva nechala svou vizitku. Továrna na syntetický benzin byla hodně rozbitá. Po rozdělení do pracovních skupin se osazenstvo cel 119 a 120 dostalo k sobě. Dva Holanďané a dva Češi. Naši noví spolupracovníci byli proti nám alespoň o pět let starší, snad 27 let podle mého odhadu.

Trychtýř, naplněný vodou uprostřed volného prostoru hned za dřevěnou boudou vypadal jako rybníček pro kachny. Špinavá voda jej naplnila až po okraj a odtékala malým potůčkem kamsi k budově zahalené kouřem. Z očouzených prázdných oken se rozléval po okolí a štípal do očí a brzy pátil i v krku. Těch různých trub vedených ve výši, těch bylo! Jedna šedě natřená, jinde dvě oranžové vedle sebe a zase jedna docela úzká táhnoucí se jiným směrem. Tuhle pilíře, jejich podpěry, tam stržené, a ze zbylé části nahoře cosi odkapává. Kolem strašná spoušť. Rozvaliny zdiva, plechu, skla, tašek ze střeš, prken a hromad zeminy dokazoval, co je válka. Tady mnozí domorodci se s ní setkávali a důvěrně seznamovali. Hlavně ti staří, kteří již nemohli jít dobývat životní prostor pro vyvolenou rasu.

Náš úkol byl jasný. Ruční pumpičkou na vodu vyčerpávat vodu z kráteru. Pákou napravo, nalevo a stále stejně. Pumpa se nesměla zastavit. Střídání čtyř vězňů muselo jít bez zastávky. Promluvit slovo vzájemně přineslo výstražný pohyb paže a pistole našeho hlídače. Byla to práce sisyfovská. Vody ubývalo nesmírně pomalu. Po hodině úsilí voda přeci jen maličko klesla a uprostřed jezírka začalo nesmírně cosi vystrkovat kovové okraje. V dřevácích už jsme měli všichni chladivou vodu, nohy zámly. Pohled na namířenou pistoli však nutil pracovat, stále pumpovat.

Až když se z vody vynořila křídla, bylo nám jasno, že před sebou, téměř na dosah ruky, máme nevybuchlou leteckou bombu, pozdrav těch, od nichž očekáváme svobodu a ne smrt. Jak skončí dnešní den? Bude končit v příští minutě nebo až odpoledne? Je časovaná? Kolik

máme života před sebou? Při výbuchu bude všemu konec! To vypustí duši i ten, co nás hlídá a hrozí. Pak si budeme rovni. Kolena se nám roztrásla. Pokusit se o útěk? Kam, jak, vždyť ani nevíme, kde jsme. Nesmysl, to by znamenalo zcela bezpečně kulku do zad. Co když bomba není časovaná a prostě a jednoduše nevybuchla? Přeci jen naděje. Nám se chtělo žít! Konec války musí přijít a to porážkou Němců. Jen heslo: „vydržet, vydržet!“ posilovalo.

Pozdě odpoledne kolem bomby postavené na špici zbylo jen bahno. Teď jsme mohli s čerpáním končit. Bláhově jsme se domnívali, že bude konec nebezpečí. Lopatami jsme udělali v trychtýři jámu a do ní vhazovali vše, co se dalo v okolí bomby nabrat, i samotné její studené tělo očišťovat. Je nedůtklivá na některý dotek? Neměl jsem tušení a zeptat se kamarádů nebylo radno.

Nedalo mi, jen dvě slova šeptem pronesená a už se za mými zády ozvalo cvaknutí natažené pistole k výstřelu. Nedořekl jsem otázku, zda ještě může dojít k explozi, neslyšel nikdo.

Konec! Ozvalo se velitelsky. Čtyři vězni zmazaní od hlavy k patě, vymáčení, prochladlí, se seřadili a odpochovali zase k autu s plachtou. Dnes jsme se zubaté dívali na kosu, ale zatím nás nechtěla. Snad čeká na zítřek?

Cestou autem zahlédl Miloš tabuli, oznamující, že za námi zůstalo město Böhlen. Do cely jsme se vraceli pomalu jako do bezpečného asylu, jako do místa klidu, mám-li srovnávat dnešní fyzické, ale hlavně duševní vypětí. Celý večer jsme znovu prožívali všechny dojmy, napětí a strach. Půjdeme ráno znovu? To byla zásadní otázka.

Po budíčku klid. Nikde nevrzla dveře, žádný nástup. Zůstali jsme doma.

Po večeri toho dne se ozval rozhlas vysílající zprávy. V cele bylo sotva co slyšet, ale přiložil-lis' ucho na dveře, rozuměls'. Vrchní velitelství oznamovalo, že německá vojska zabrala nová obranná postavení, dále kolik sestřelila německá obrana nepřátelských letadel páchajících barbarské nálety na německá města, nemocnice a školy. To byly novinky! Kolik území už zase na Východě ztratili Němci ...

A v Africe, tam se také situace podstatně změnila od doby, kdy jsme byli ve vazbě. Kde jsou odvetné útoky mohutných nacistických svazů bombardovacích letadel?

Copak se nemá vrchní velitelství čím chlubit? Nemá, usoudili jsme a v duchu děkovali tomu, kdo nám umožnil poslech. To jsme ale netušili, že takovou možnost budeme mít každý druhý den. Jak se střídali strážníci, podle toho byl nebo nebyl, dalo by se říci i náš spontánní poslech. Sotva zprávy začaly, ťukali sousedé na naši stěnu, a kdyby zapomněli, zaťukali jsme my. Strážmistr nechával dokořán otevřené dveře ze strážnice na kraji chodby a všechno osazenstvo věznice bylo nalepeno na dveřích cel. On sám přeci nemohl zůstat na strážnici, to by přišel o bubínky. Kde tuhle desetiminutovku trávil, to nikdo z věrných posluchačů nevěděl. To byl největší doping, jaký se mohl vězňům dostat. Nabyli jsme přesvědčení, že to bylo záměrné.

Milošovi přece jen ležel v hlavě můj odeslaný dopis, i když o jeho osudu jsme nevěděli nic. Jednou při kontrole cely jsem se zeptal Wechmeistra, zda je dovoleno z věznice psát. „Ano, ale jen německy, a to jednou měsíčně. Požádali jsme ho tedy hned o dva papíry, tužku a obálky, abychom mohli napsat každý jeden.

Psát znovu domů jsem nechtěl, protože otisk cenzurního razítka by jasně řekl, kde jsem. Navíc směl být psán německy. Dopis jsem napsal zaměstnavateli do Halle, kde jsem v krátkosti napsal, že jsem nikomu neublížil ani neprovedl zlý čin a jen shoda nešťastných okolností mne zahrnala tam, kde se nyní nalézám. Připojil jsem samozřejmě adresu věznice. To bylo zakončení dopisu.

Dny ubíhaly a kdosi na velitelství si zase vzpomněl, že by vězňové měli také právo na procházku. Kroužili jsme tedy po nádvoří a já si připadal jako mezek, točící kdysi na venkově žentour. Ten také žil bez perspektiv a bez velkého přemýšlení o budoucnosti. Našemu přemýšlení nemohl sice nikdo zabránit, ale bylo zcela bezvýsledné, marné.

Nejtěžší byly večery na tvrdém kavalci, kdy spánek se nedostavoval a vzpomínky na domov se neodbytně hlásily. Všecky příjemné prožitky z doby nepřilíš vzdálené, stejně jako z dětství, vystupovaly v růžových barvách a strašně moc se mi po mých milých doma stýskalo.

Stačila vzpomínka na sobotní večery, kdy jako kluk společně se svými dalšími pěti sourozenci jsem očekával tatínka, až se objeví dole pod lesem. V sobotu proto, že to byl den výplat, a to nám přinesl každému jednoho vuřta. To byla nevýslovná dobrota. Krajíc chleba přes celý dvoukilový bochník mazaný domácím máslem a ten vuřtík. Nejdřív jsme snědli chleba, k uzence jen přivoněli, a teprve od polovice krajíce začali přikusovat vuřtíka. Poslední sousto bývalo nejlepší, to byl vuřta největší kousek. V ústech jako v pokojíčku, jen ten týden kdyby nebyl tak dlouhý.

Dokonce se ve vzpomínkách objevoval hrách s okurkou, ten hrách, co jsme sami sbírali na panském poli a pak jedený bez valného pochutnání. Ba i šklubanky, po nichž nás zábly nohy, jak jsme říkali, jevily se v docela jiném světle. Jen kdyby byly! Jestlipak ještě hrají kluci fotbal? Co dělá malý synovec Venda? Těžko se usínalo.

Jednoho dne po obědě zachrastil klíč v zámku naší cely. „Sykora raus“ ozvalo se ostře. Spoluvězeň odnášející misky po jídle mi za zády strážmistra ukázal, čemuž musel rozumět každý, ať byl jakékoliv národnosti. Naznačil mi bití. Tak se přece dočkám výsledku, ale tohle gesto mi vzalo poslední zbytek odvahy. Schody do prvního poschodí se mi těžko stoupaly, hrdlo se sevřelo, tep zrychlil. Co bude následovat? S velikými obavami vstupuji za strážmistrem do kanceláře, kde proti dveřím seděl u stolu jakýsi nadstrážmistr. V těch jejich distinkcích jsem se nevyznal. Stojím před jeho stolem s bušícím srdcem. Co přijde teď? Obrýlený muž mlčel, záměrně prodlužoval napětí.

Za dveřmi, jimiž jsem vstoupil, cosi zašustilo. Ohlédl jsem se nepatrně a nemohl jsem si představit větší překvapení. Na židli seděl můj zaměstnavatel z Halle Otto Kozlowski. Chtělo se mi ho pozdravit, ale všechno marné, slovo ze mne nešlo. Byl jsem připraven na něco zcela jiného. Krev bušila do spánků a já tu stál bez řeči, bez schopnosti jakéhokoliv pohybu.

Ale ani on nepromluvil. Němě jsme se dívali jeden na druhého, bylo nám zbytečné se vyjadřovat k tomu, co jsme oba cítili. Nikdy jsem ani v nejzazším koutku duše na takovou možnost setkání nepomyslel. Vždycky ve styku se mnou byl víc než ohleduplný, to jsem cítil, byl sice opatrný ve vyjadřování a hodnocení válečných událostí, ale byl to Němec, jeden z nich... Nebo se jen bál a nemluvil? Byl to internacionalista? Sociální demokrat nebo komunista? To jsem nikdy neodhadl, ale řekl bych, byl to především člověk.

Dlouhé mlčení přerušil ten za stolem a oznámil mi, že pan Kozlowski podepsal za mne záruku, na níž budu ihned propuštěn, podepíšu-li prohlášení, že se budu chovat podle něj. Nesmím opustit území města Halle. Nesmím se ani v den volna vzdalovat z bydlíště. Musím se denně po skončení práce hlásit na stanici policie v Halle, služebna 8. Musel jsem vzít na vědomí, že porušením tohoto protokolu ponese za mne následky i moje záruka pan Kozlowski a já po dopadení že mohu počítat s nejtvrdějším postihem.

Podepsal jsem nesmírně rád. Civilní šaty, včetně občanského průkazu, hřebene i různých papírků s vypsanými jízdními řády vlaků jsem dostal zpět, i vyúčtování marek po odečtení nákladů na dopis a známku. Tedy vše s německou přesností, a mohli jsme odejít.

Vykročení do relativně volného života bylo za slunného dne vedeno mým průvodcem směrem k nádraží. Hovořili jsme málo, jen to nejnnutnější. Já se ptal, zda město nebylo po dobu mé nepřítomnosti bombardováno a on se poptal po mém zdraví. Už na dvoře věznice mi pan Kozlowski dal dva krajíce chleba s plátky salámu. Zamířili jsme k nádraží. On přijel vlakem, cestu tedy znal.

Všechno ze mne spadlo, až když budova věznice zůstala za námi zakryta jinými budovami. Radost ze svobody trvala jen krátce. To už zase zanařikaly sirény. Všichni honem do krytu! Teď to bylo zvlášť nutné, když nepřátelská letadla byla ohlašována na poslední chvíli a to ještě jen v případech náletu většího počtu letadel. Teď už si spojenci dělali ve vzdušném

prostoru „tisícileté Říše“, co chtěli. Hlásit každý bojový svaz, to by pak bylo lepší ani z krytů nevycházet, byly tu pořád.

Služba civilní obrany nás dva neznalé místních poměrů dirigovala do krytu, kam v poklusu mísí i ostatní, do uhlé sloje nedaleko nádraží. Nevelký vchod do sloje nás polykal jako nenasycený moloch. V proudu lidí tam vbíháme také. Kryt to byl bezpečný. Příkrá stráž tvořila čím dál od vchodu mocnější vrstvu.

Tmavá chodba spoře osvětlená nás zaváděla stále hlouběji. Zastavit se nebylo možné, další se tlačili a každý chtěl dál od vchodu. Místy podlahu tvořila zem, jinde prkna jako lávky nad vodou. Ta se pohupovala, voda mezi nimi vystřikovala do výše. Konečně ustával tlak těch pozdních příchozích, až bylo možno se zastavit. Tady nebylo ani nic slyšet. Kdy je konec poplachu, oznámili ti z kraje štoly. Pak zase husím pochodem zpátky do rozzářeného dne. Jen pozor, ne se otřít o stěny. Ze stropu ale kape voda, pod nohama položená prkna se houpají a vystřikují, jak se domníváme, vodu.

Teprve po náletu, pro okolí neškodném, na denním světle se ukázalo to, o čem jsme neměli tušení. Můj průvodce měl před hodinou na sobě světlý šedohnědý trenčkotový plášť – a teď byl kropenatý. Prosakující voda, nabírající na sebe ještě prach, mour a droboučké zbytečky uhlí, barvila všecko, s čím přišla do styku. Kalhoty do výše kolen byly rovněž černé. Polobotky plné.

Znamenalo to zůstat na stráni do oschnutí a pak začít čistit, mnout a omývat.

Ještě cestou koupil můj průvodce veku chleba, kousek válečného umělého másla, 30 dkg salámu. Dal svoje potravinové lístky, prý abych měl večeři. Přes pozdní večerní návrat do Halle jsem se nedovedl kontrolovat a všecko jsem snědl rázem. Tu první, ale ještě několik dalších nocí jsem mnoho nespal. Nešlo to, žaludek tížil, jako by byl naplněn kameny. Naštěstí druhý den jsem nemusel do práce, spal jsem a myslel jsem na domov a na kvalitu zaměstnavatele. Zlatý člověk. Proč nebyla takových většina? K válce nemuselo dojít.

Pak se všechno vrátilo do obvyklých kolejí. Na pracovišti se mne nikdo na nic neptal, kde jsem byl, jak jsem se měl, ani slovíčko. Spoluzaměstnanci zůstávali stejně ohleduplní jako dříve a děvčata se na mne usmívala.

Jak jen mohou být lidé tak rozdílní? Jedni horší šakalů, druzí kultivovaní lidé. Ve stejných podmínkách, ve stejné době.

Jen o politice se ani tehdy mnoho nemluvalo. Jen jediný ze zaměstnanců snad byl jiný. Nikdy nikomu neublížil, ale také se s nikým nesblížil a žil tu v kolektivu ve zvláštním postavení. Léta už měl, vojna ho nepotřebovala, ba ani žádnou funkci u požárníků či protivzdušné obrany nevykonával. Žil si tu po svém málo oblíben. Ale proč? Ani mne nijak neupoutal ani nepřitahoval. Starý mrzout to nebyl, ten Robitsch, někdy se jen tak pod vousy usmíval. Dlouho byl pozorovaným předmětem mého zájmu, až jsem došel k závěru, že to musí být komunista. Opatrně jsem se před ním zmínil o situaci na frontě, on se jen záhadně usmál a tím debata skončila. Jindy zase gesty naznačoval cosi, co jsem si vykládal, jako že Němci dostávají právem na frak. Bývalo to po těžkých náletech nebo po ústupu na frontě. Ale k tomu navíc ani slovo. Mysli si co chceš, ale já neříkám nic. Takhle jsem si vykládal jeho projevy.

Velké vzrušení v závodě nastalo, sotva nastoupil nový kulhavý, asi třicetiletý pracovník. Na tváři jizvu podobnou seknutí šavle a zlomenina nohy zřejmě nedobře zahojená ukazovala na vojenského vysloužilce. Přišel od Stalingradu. Když o poledních přestávkách vyprávěl o bitvě na Volze, všech hrůzách, zmrzlých, mrtvých i raněných ponechaných bez pomoci a strašné síle útočících sovětských vojáků, bylo vidět na všech posluchačích úděs, a teprve teď jsem slyšel z mnoha dosud vůdci loajálních úst slova odsouzení války. Až po této lekci! On sám už jasně hovořil o tom, co viděl a prodělal, že není v silách Němců běh dějin zastavit a porážku odvrátit.

To byl hotový balzám na mé očekávání konce války.

Miloš zůstal ve vězení až do poloviny dubna a při transportu vězňů na Západ byl jejich vlak napaden a lokomotiva rozstřílena. Vězňové byli opuštěni, strážníci se rozprchli po lesích a ještě týž den se dostali pod ruce Američanů.

Zpět v Halle

1945

Kdy už nastane konec války?

Neklid obyvatelstva neustále vzrůstal. Sny o vyhrané válce se již dávno rozplynuly a zůstala jen tvrdá realita a tu musel přijímat i nejzarytější nacist. Kruh kolem srdce Velkoněmecké říše se stále více a více svíral jako oprátka kol krku odsouzence. Náhoda tomu chtěla, že jsem se dostal do styku s vyšším důstojníkem policie, který se mne bez okolků zeptal, kdy čekám konec války a jak se těším na návrat domů. Byl jsem otevřeností zaskočen. Co odpovědět? Říci pravdu? Co když je to jen zkouška a mého názoru zneužije? Byl to ale přítel mého zaměstnavatele a tomu jsem přece důvěřoval a o brzké porážce Německa již řekl. Mohu ještě lhát, když duben 1945 začal první dny ukrajovat? Vždyť by se mi musel vysmát.

Opatrně jsem začal, že rozhodnutí se blíží, že válka už jistě brzy skončí a že bych se už moc rád dostal domů. Ubezpečil mne, že to bude skutečně zanedlouho, že Německo už je na kolenou a žádný zvrát už přijít nemůže. Byl jsem jako v Jiříkově vidění z těchto otevřených slov, neskonale vděčen, protože moje předpovědi potvrdil člověk jistě lépe informovaný. Až dosud jsem se přece jen v koutku duše obával nových tajných zbraní, o nichž stále hovořil Hitler, jimiž převrátí svět naruby.

Byly to dny podobné těm, kdy se bouřné mraky stahují nad krajem, bouří se větry, stmívá se a z dále doléhá hukot a hřmění. Město se dostávalo do útlumu, ačkoliv každý někam spěchal, mnozí alespoň ven z města, kamsi na venkov, a to bez ohledu na to, že opouštěli pracoviště. V továrnách se pracovalo sotva na 50 %, tvořily se debatní hloučky, cizinci se houfovali jako tažní ptáci před odletem. Zásobování vážlo. Byla to doba omezených možností. Zůstala jen práce, shánka po jídle a sezení ve sklepech. Potravinové lístky zůstávaly nevykryty, nebylo kam si jít stěžovat. Improvizovalo se, místo bílého pečiva byl vydáván černý chléb, pokud byl, a nikdo ani nic nenamítal. Cukr se na pulty už vůbec nedostal, mýdlo nebylo už delší dobu a kuřáci přišli také zkrátka.

Nálety na město byly stále četnější, cizí letadla panovala v ovzduší, přelety dvou set bombardérů najednou nebyly zvláštností a stíhači nás naháněli do krytů stále častěji. Vstávat čtyřikrát za noc a běžet do sklepa náladu nezlepšovalo. Přidaly se k tomu přerušené dodávky vody, jindy zase elektřiny, na to stačilo pár letadel. Všude se improvizovalo a dokonce už veřejně nadávalo, proč to raději nevzdat. Ale obavy tu byly veliké, co nastane, až se vzdáme? Největší strach, a to oprávněný, byl z Rusů, vždyť ti měli co oplácet. Mnozí se teď do sklepů téměř nastěhovali. I já vzal dvě deky a židli, abych měl na čem tam dole sedět a do čeho se zabalit a případně noc tam prodřít.

Město však bylo ve srovnání s jinými stále ještě trochu šetřeno. Dosud žádný koberec, jak se říkalo plošnému zničení města. Kdosi vyprávěl, že je to proto, že Halle bývalo baštou levice. To byla nereálná útěcha. Zatím to odnášela továrna na letecké součástky Siebelwerke na severním okraji města, kde pracovalo mnoho cizinců, Čechů, Francouzů, Belgičanů, Holanďanů i Ukrajinek. Žel, právě mezi nimi se zubatá svůj podíl brala největší. Častěji byla shora navštěvována továrna Leuna a Buna, tedy válečně důležité továrny nedaleko jižní části města. Pak hořící syntetický benzin či výrobky Buny ozařovaly noční oblohu. Podle sdělení kamarádů z Leuny pracovalo jen v tomto závodě kolem deseti tisíc lidí, z drtivé většiny to byli cizinci sem zavlečení. Ačkoliv kolem továren byly celé baterie Flaků (protiletadlových kanonů), navíc ještě síti balonů, zásahy se množily. Největší nebezpečí pro nás Hallešany přicházelo z vystřelených protiletadlových granátů, které se ještě ve vzduchu trhaly a střepiny dole zabíjely. Stačilo několik málo letadel a večerní představení začínalo. Světlomety křížovaly oblohu, hledaly cíle, dělostřelectvo štěkalo jako pomínuté a střepiny granátů rozbíjely střechy.

Pracovníci závodů hned při vyhlášení poplachu vybíhali raději do okolních polí, kde zaléhali, než by zůstávali v závodních krytech. Bezpečí nebylo tady ani tam. Muselo se spoléhat na štěstí.

Halle – stará radnice. (Byla zničena náletem 31. 3. 1945. Zůstalo po ní prázdné místo.)

Dopis domů:

1. IV. 1945 Halle/Saale

Drazí!

Přijměte můj srdečný pozdrav a mnoho vzpomínek. V tomto dopise Vám vyličím prožití mých svátků velikonočních.

Poslední březnový den!

Z ranních červánků pomalu stoupalo slunce, aby svým nesmrtelným leskem pozlatilo celý středoněmecký kraj. Začínal den, z něhož se každý radoval. I ptáčekové v jižní části města bohaté na zahrady, si obzvlášť brzy přivstali, aby svým koncertem rozdávali to, co si ve svých hrdélkách připravili. Zpívali toho dne krásně, o vzkříšení Krista, ano, vždyť je bílá sobota, je vlastně svátek. Celé město Halle jávalo a vonělo jarem.

Tato sváteční nálada nebyla tak veliká v duších lidí. Dějinné události a šed' denního života doléhaly a tlačily nemilosrdně. Monotónní běh válečného života přehlušoval vše. Také moje práce začala obvyklým tempem. Již o půl deváté ráno počala se obloha mračit jako by měl být konec této pohody. Půl hodiny později se ozval známý pronikavý hlas sirény, oznamující letecký poplach. Práce ihned ustala a proudy lidí se zavazadly a malými dětmi na rukách se chvatně ubíraly do ochranných krytů. Za několik minut později bylo již slyšet zvuky těžkých leteckých motorů. Obloha se zakryla neprůhlednou clonou mraků. Zvuk letadel se stále přibližoval. Poslední spěchající chodci se dali do běhu. Nikdo však na nejhorší nepomyslel, vždyť už jich bylo přes 500, vesměs neškodných. Zdálo se nám jako by letadla byla již nad námi, když jsme v největším spěchu sbíhali schody do sklepa. Ještě před dosažením prostoru opatřeného železnými dveřmi, určeného za protiletecký kryt, zahřměly první rány protiletecké obrany. První salva vypálena a již jsme cítili záchvěvy země. Bomby dopadly. Někde nedaleko od nás. Následovala celá série větších i

menších otřesů. V největším spěchu uzavíráme dvěře. První skupina letadel odložila svůj náklad na město, tolik bylo jisté. Světla nesvítila. Po malých chvilkách následovaly další otřesy, to byly další svazy. Vteřiny a minuty čekání se zdály věčností. Stálý hukot letadel. Nervy napjaty k prasknutí. Kryt plný lidí, nikdo ani nepromluvil, jen ženské vzdechy rušily toto hrobové ticho. Najednou přišlo těžké zarachocení a celý sklep se s námi zakolébal. Všichni leželi na zemi, ženy a děti ustrašeně plakaly. To byla nálada této bílé soboty. Nové otřesy a nový pláč. Očekávání bylo strašné, budeme zasaženi či nikoliv? Tuto otázku bylo možno čísti ve všech očích. Asi po hodině strachu jsme vyšli ze sklepa, když už rachot letadel ustal. Byli jsme překvapeni tím, že chodba byla plna prachu a rozbitého skla. Ulice rovněž, všude prach, kameny, sklo, hluboké rozervané trychtýře, místy oheň. Též výkladní skříně našeho závodu rozbita, okna rovněž. Obraz, jaký se nám naskytl, nedá se ze vzpomínek nikdy smazat. Kolem dokola stoupal hustý dým, který se divoce valil k obloze. Ulice plné kamene, vytrhané dlažby, domy rozbořené, rozházené do velkých dálek, trychtýře z hloubi 12 m. a průměru 20 m. zůstaly jako němí svědci hrůzy, která přešla městem. Domy s vytrhanými dveřmi a okny se dívaly na nás jako lebky svými očními důlky tupě do dálky. Jarem se probouzející stromy s nalitými pupeny připravené k rozvíti ležely vyrvány i s kořeny nebo zpřeráženy přes ulice. Rozbitá auta, vozy el. drah úplně rozmačkané, strhané el. dráty dokončovaly společně s mrtvými zvířaty i lidmi toto hrozné dílo. Praskot hořících domů a nárek přehlušoval vše. Jen těžko se dají slovem vylicít hrůzy této války. To, co se nedá slovy vyjádřit, to je to nejhroznější – duševní rozpoložení každého účastníka tohoto strašného divadla. Rachot leteckých motorů pomalu ustával, konec nebezpečí však nebyl nikým oznámen. Vedení elektrického proudu i ze země vyrváno, rovněž vody ani k hašení se nedostávalo. Místy se tajil dech ze zápachu unikajícího svítiplynu. Bezprostředně po útoku pochodovaly čtyři vojáků do postižených částí města k zajištění pořádku a záchranných prací. Rovněž hasiči nastoupili okamžitě svoji práci, ovšem jen jak jim zasypané ulice a nedostatek vody dovolil. Zmatek a shon vládl po celý den. K večeru se slunce opět snažilo osvětlit kraj, ale oblaka kouře nedovolila.

Tak se končila Bílá sobota v Halle, o které druhý den se svět dozvěděl jen ze zpráv vrchního velitelství branné moci těchto pár suchých slov: „nepřátelské bombardovací svazy útočily včerejšího dne na Brandenburg, Halle, Braunschweig, Hamburk mimo několika míst v Thüringen.“

Hrdost města Halle leží nyní v prachu a popeli. Městské divadlo, poštovní úřad, nádraží, stará i nová radnice s mnoha jinými význačnými budovami patří minulosti.

Tímto dnem jsme zahájili svátky velikonoční, o nichž Vám snad nemusím více psát.

Tento dopis končím s přáním naší brzké shledané.

Znovu Vás zdraví

Váš

Josef.

Halle, Halle

1. IV. 1945

Drazí!

Přijměte můj srdečný pozdrav a mnoho vzpomínek. V tomto dopise Vám vyličím prožití mých svátků velikonočních.

Poslední březnový den!

Z raných červánků pomalu stoupalo slunce, aby svým nesmrtelným leskem pozlátilo celý středo-německý kraj. Začínal den z něhož se každý radoval. V přáčekové v jižní části města bohaté na zahrady, si obzvlášť brzy přivstali, aby svým koncertem rozdávali to, co si ve svých hrdélkách připravili. Zpívali toho dne krásně, o vzkříšení Krista; ano, řídyt' bílá sobota je vlastně svátek. Celé město Halle jávalo a vonělo jarem.

Tato sváteční nálada nabyla tak veliká v duších lidí. Dějinné události a šedí denního života, doléhali a tlačili namilosrdně. Monotonní běh válečného života přehlušoval vše. Také moje práce začala obvyklým tempem. Již o půl deváté ráno počala se obloha mráčit jako by měl být konec této pohody. Půl hodiny později se ozval znárný pronikavý hlas sirény, oznamující letácký poplach. Práce ihned ustala a proudy lidí, se zavazadly a malými dětmi na rukách se chvátně ubírali do ochranných krytů. Za několik minut později, bylo již

Poplach – Halle dobyto

Je 17. duben 1945 a ještě ani nezačala doba dopoledních svačin, když se sirény rozezvučely prapodivným pohoukáváním. Nevěděl jsem, oč jde, a ruch kolem naznačoval

událost mimořádnou. Nenastal žádný úprk do krytu, všichni měli oči na vrch hlavy a nevěděli, jak si počínat. Ptát jsem se nemusel. Němečtí spolupracovníci, zřejmě lépe informovaní než já, hovořili o tankovém poplachu. To značilo, že nepřítel je za humny. Zachraň se, kdo můžeš! Nebylo však toho, kdo by poradil jak. Jen němečtí vojáci se kvapem převlékali do civilu. Kdyby byli mohli Němci nahlédnout na dno mé duše a viděli to radostné rozechvění a očekávání, byť v nastávající bitvě dělostřelectva, tanků a letadel, to by se podivili. Přílišný odpor obránců města nebylo lze očekávat.

Mně teď šlo o jediné, přežít.

Jeden za druhým opouštěl pracoviště, dokud tramvaje ještě jely, nabitě k prasknutí. Každý někam spěchal, jedni sem, druzí tam. Hlavně ženy s dětmi opouštěly město. Tak i já sbalil své věci a vydal se po svých cestou k domovu, ležícímu nedaleko toku řeky Saaly, v kolonii Bismarckových dělnických domků. Z druhého břehu řeky se ozvalo několik podivných ran, já je označil za suché. Byla to první tanková salva dávající obyvatelům na vědomí, že poplach nebyl zkušební, ale hotová realita. Rozhodně dnes jsem je ještě neočekával, tak za dva tři dny. Tak vida, oni už jsou na levém břehu v parku.

Tanky stály na levém břehu řeky Saaly, tedy nějakých 200 metrů od našeho domku a to bylo na pováženou. Co když nevyčkají daného času?

Když neuspěla výzva ke kapitulaci, začaly se ozývat zbraně. Byl to boj téměř jednostranný. Granáty, ani nevím odkud vypalované, dopadaly na střed města. V naší dělnické kolonii panoval dosud mír. Teprve později se vše vysvětlilo. Ve středu města stojící Červená věž se stala cílem, protože se na ní usadilo velitelství Němců. Ta se proměnila v sutiny. Kruh kolem města se uzavřel. Navečer už spojenecké tanky ohrožovaly město ze strany východní. Podařilo se jim přejít řeku Saalu kdesi u Wettina.

Nová dunivá rána s ozvěnou se rozlehla celým městem, vzduch se zachvěl. Následoval rachot jako po blesku a na severní straně města vystupuje k obloze kotouč dýmu a šíří se do všech stran. Snad to byla bomba svržená z letadla nebo snad nějaká „Tlustá Berta“ že by vystřelila?

Nic takového, to jen hrdinní obránci města vyhodili do povětří betonový most pod Giebichensteinem. Byl to čin, který měl obrátit kolo dějin a frontu zastavit. Bylo to více než zbytečné, tanky řeku Saalu už dávno u Wettina překročily, řítily se na město od východu a svíraly jej z obou stran.

Ještě několik tankových výstřelů se ozvalo, nějaký ten objekt byl zničen a s ním i řada nevinných obětí. Nastalo ticho, jen ustrašená srdce tloukla zvýšeným rytmem. Co bude následovat? Přežijeme? Bude to náš konec? Tak rozjímali domorodci, kteří ze sebe svlékli i železničářské a hasičské uniformy, jen aby se z nich stali bezbranní civilisté. Teď už s válkou nechtěli mít nic společného... Pohřební ticho pak ovládlo město a teprve v podvečer nad střechami města zakroužila letadla s bílou hvězdou na trupu a místo bomb se na město snášely výzvy ke kapitulaci. Nenastane-li, bude město dobýváno a pravděpodobně i zničeno. Prostí občané viděli v kapitulaci záchranu.

Lidé se vzdávali, na svých domech vyvěšovali ručníky, prostěradla, z oken bytů i střešních okének. Neviděl jsem domu, kde by tomu bylo jinak. Město bylo vyzdobeno do bíla během několika minut. Jen uniformovaní fanatici nechtěli souhlasit a rozhodli se marný boj dobojovat, byť by ztráty obyvatel byly jakékoliv. Vojsko prohlásilo město za pevnost s tím, že bude hájeno. Do ulic vyrazily vojenské hlídky plně ozbrojené a nařizovaly okamžité stažení bílé výzdoby. Uniformovaní občas vystřelili do vzduchu. Hrozili zastřelením každého, kdo neuposlechne. Lidé přestali mlčet, napadali je a hlídkám láli, ale bílé prapory přece jen sundávali. Drtivé většině občanů bylo jasno o konci Říše Velkoněmecké už od dob Stalingradu, výsadek Spojevců ve Francii a situací na frontách. Vždyť už nebylo kam ustoupit. Hlídky prošly ulicemi, rozbouřily lid a ten zase po jejich odchodu prapory věšel znovu. Hodinové ručičky neúprosně ukrajovaly čas daný ke kapitulaci. Vymezený čas uplynul a

letadla se opět objevila nad městem a detonace se rozlehly městem. Paní bytná ve sklepě domku proklínala od Vůdce po kdekoho. Dva syny jí odvedl kamsi na Rus, zda žijí nevěděla, v poslední době už nefungovalo ani oznamování padlých.

Ve městě byl do druhého dne klid.

Boj v ulicích Halle

Ráno 18. 4. začaly pouliční boje. Na straně Němců to byly jen menší bojůvky bez jakéhokoliv spojení se zázemím, každá bojovala podle zásob střeliva a potravin. Mnoho jsem z nich neviděl, bál jsem se vystrčit hlavu, kde se střílí. Celé dopoledne padaly rány v blízkosti naší kolonie domků.

Ještě dopoledne se i v naší ulici rozštěkal kulomet. V rozvalinách nájemního domu jsou usazeni Němci a střílejí do příčné ulice. Občas zmlkne, aby se po chvíli ozval znovu, a dává tak najevo, že jsou tam ještě pány oni.

Z příčné ulice se rovněž ozývala stejná zbraň, ale ve větších dávkách. Tyhle pozdravy si posílaly dvě armády po celé dopoledne. Přišla dvanáctá a všechno zmlklo. Já se domníval, že je dobojováno a šel jsem se na místo podívat. Ulicí proti mně jde žena s balíčkem čokolády v ruce. Kde ji vzala? Já čokoládu neviděl už třetím rokem. Docela jsem se na rohu ulice lekl, když na chodníku proti mně hledí hlaveň té rychlopalné zbraně. Já tak přešel frontovou linii, aniž bych měl tušení. Za kulometem, skryt rohovým domem, sedí americký voják a právě obědvá. Na rozloženém bílém ubrousku má konzervy a za pomoci příborů v bílých rukavicích obědvá. Jí vepřové v jablečném pyré. Po chodníku opadaná omítka, jednak po výbuchu granátu nebo bomby, i od kulometných salv. Vedle leží stržené elektrické dráty, které raději překračuji, co kdyby byly ještě pod proudem, a kousek dál vytéká voda z narušeného vodovodního řádu. Byl jsem sice již na straně svobody, ale německé kulky tam ještě dosahovaly, nebylo tu vůbec bezpečno. I balíček čokolády prolétl vzduchem ke mně, snažil jsem se anglicky poděkovat. Snad mému „senkju“ rozuměli. Obdarovaných bylo víc, i to byl druh boje proti nepříteli.

Vrátil jsem se a německé hnízdo bylo opuštěno, jen zbraně s několika málo náboji. Pro obránce – hrdiny- bylo lépe zmizet a snažit se někde ukrýt. Po obědě Amík ještě párkrát proti hromadě suti vystřelil a odvety se nedočkal. Zůstal tam sedět, až přišli další a ti už procházeli ulicemi a hledali skryté nepřátele.

Brzy potom zarámusí pásy tanků naší ulicí, hlaveň se otáčí na všechny strany. Pohled do hlavně rozhodně příjemný nebyl. Hlavu vystrkují z domovních dveří, abych poznal, která strana má navrch. Byli to „naši“ s bílou hvězdou na trupu tanku. V jejich sledu postupují američtí vojáci v šedivých uniformách, jdou dům od domu po obou stranách ulice a dobývají se do domů bušením rozhodně ne mírným. I na náš domek došlo. Domovní dveře otevírám spolu s přítelem Jindrou Novákem z Loun, který prožíval pro nás konec války společně se mnou. Oba jsouce tmavovlasí nedávali jsme pochybnost, že jsme Němci. Ten samopal namířený na nás příliš příjemný nebyl. Voják za ním cosi promluvil a já porozuměl toliko „Italiano“. Zase mou neumělou řečí odpovídám: „No, Ček“. On pak jen opakoval: „A, Ček“. Po tomto důležitém „rozhovoru“ se ještě zeptal a já rozuměl jen „NACI“. Rukou jsem mu naznačil, že u nás v domě nejsou a on uvěřil. Jinak tomu bylo v sousedním domku. Tam jeden voják Němec byl a my jsme s Jindrou mohli sledovat jeho zajetí. Snad to byl jeden z těch od kulometu. Měl smůlu, nestačil se převléct do civilu. Teď tu stojí čelem ke zdi, jeden ze spojeneckých vojáků jej šacuje, a když u něho našel jídelní příbor, beze slova jej vyhazuje do křoviska a potom jej odvádějí s hlavní samopalu přilepenou na zádech mezi ty, kteří už jsou seřazeni a se svěřenými hlavami vedeni jako stádo dobytka. Ruce nad hlavou a husím krokem.

Naše radost neznala v tu chvíli mezí, jsme osvobozeni. Jindra se radostí zubí a staří Bernhardovi se ve sklepě třesou strachy.

Ulicí projel tank, jednotliví vojáci ještě jednou pročešávají domy a zahrady. To už na světlo vyšli i oba manželé z našeho sklepa a projevili radost, že je všeho konec a že přežili. Vždyť se mohli těšit na setkání se dvěma svými syny. Už jsou asi taky v zajetí, žijí-li ještě.

Od této chvíle jsem byl svobodným člověkem a říšské zákony na mne neplatily. Po městě se rozhostilo ticho, žádná střelba, přišel mír. Na kalendáři bylo 18. dubna 1945. Potom už bylo všechno zcela jednoduché a my dva jsme se vydali na pochůzku městem. Prohlíželi jsme si šrámy, které město utrpělo, a s radostí se setkávali s kamarády. První nám padl do rukou magistr farmacie Pepík a postupně nás bylo deset.

Město bylo v agonii, obchody zavřené, někde chybělo sklo v oknech, jinde ve výkladních skříních, mnohde už byly výlohy zabity prkny. Domorodci se z města snad vypařili, na ulici nikdo, jen „Ausländer“ oslavovali a byli tu už i ti z lágrů.

Protože jsme válku viděli vždycky jen jaksi zprostředkovaně, dívali jsme se z vyvýšeného přechodu nákladového nádraží, kde v dlouhé řadě cisteren vytékala do kolejíšť nafta nebo benzin. Kolem nich spojenečtí vojáci s krumpáči v ruce sekali špicí do cisteren a prosekávali vypouštěcí kanály. Mezi kolejemi kaluže, a i to byla ještě součást válečného běsnění.

Elektrické dráty strhané na zemi bylo rozumnější přeskakovat, také vodiče tramvají tu naznačovaly boj. Někde to odnesly jen omítky zdí, jinde tašky ze střech a někde i z domů zůstaly jen trosky. U kamenného stadionu leží pod lipami mrtvá žena.

Ve svém celku se hmotné škody nedaly srovnávat velikostí a troskami po leteckém bombardování.

Halle po náletu – skica podle fotografie z roku 1945

Rabování

Následný den byl mnohem bouřlivější, začíná rabování. Důsledky války jsou různorodé. Proto také nemohlo překvapit, že po obsazení města začali totálně nasazení, váleční zajatci ať už byli z Francie, Itálie, Belgie, Holandska... zde drženi jako rukojmí, vycházet do ulic slavit svobodu, ale také hledat potřebné věci na své dosud velmi opotřebované ošacení či obudí. Ale nejen na sebe, sháněli cosi i do sebe. Rozrušené zásobování postihovalo nejen domorodce, ale zejména nás cizozemce nemající vlastních zásob. Co nám byly platny potravinové lístky, když se nikde neprodávalo a co až dosud v krámech bylo, úplně zmizelo, zejména potraviny. V továrních lágrech nebylo vařeno, nebylo ani z čeho. Nebyla to svévole, nebylo ani mrtvých, ba ani raněných, všichni porobení se chovali adekvátně, ač mnozí měli důvod k odvetě. Každý chtěl přežít, dělej, co umíš.

Na řadě byly řeznické krámy, pekařské, potravinářské, došlo i k rabování prodejen obuvi a šatstva. Hlad ještě nikdy žádné uvědomění neutišilo. Můžeme cokoli vytýkat těm, kteří v zimě v létě chodili v dřevákách a roztrhaných šatech, že se chtěli about a obléct? Pomocníkem těchto lidí byla „Military police“ složená ze značné části z polsky mluvících Američanů, kteří rabující, jak jsem se přesvědčil, chránili, a napomáhali jim. Sami si nevzali nic. Na křičící majitele obchodů stačilo namířit samopal a byl naprostý klid k převlékání. Vstup do obchodů byl povětšinou snadný. Výlohy rozbity a vyrazit prkny zakryté otvory příliš práce nedalo.

Nebyl to žádný přepych získat nový oděv z nekvalitní příze či boty šité horkou jehlou, inu z válečné výroby bylo všechno. Že přitom docházelo i k poškození nebo lépe řečeno k rozházení šatstva, kdy kalhoty byly pohozeny v jedné části prodejny a v koutě druhém zase sako nebo že každý bota se válela jinde, nepasovala-li na nohu neplatícího zákazníka? Nepadnoucí bylo odhazováno a hledáno jiné, na místě zůstávaly svlečené oděvy, obuv. Na straně druhé je nutno přidat, že nerabovali všichni, jen ti potřební a v množství jen co na sebe oblékli. Vstup do prodejen nebyl nijak zvlášť násilný. Stačilo vyrazit dvě prkna zacelující díru do výkladní skříně, dokonce jsem viděl „MP“, která zajišťovala bezpečnost rabujícím se zbraní v ruce, ale střelby třeba nebylo a majitel obchodu, častěji majitelka, pak raději obchod opustila. Mohli jsme potkat pak cizince v novém, ještě s visačkou na kabátě. „Empíci“, jak jsme říkali MP, stranili zvláště těm nejpotřebnějším, a to byli Slované.

Připomeňme si, jak se chovala nacistická vojska v dobytých územích. Pravda, v Protektorátě se takto chovat jim nebylo třeba, vždyť stanovený kurz koruny k marce jim umožňoval snadno koupit. Nacisté ale brali hlavně zlato, obrazy, umělecké předměty ve velkém.

Největší překvapení mi přichystala mladá ukrajinská děvčata, nesoucí několik krabic v náručí. Těm jsem to z plna srdce přál, oděvy záplatované, velice opotřebované, volaly po výměně. Nebylo nesnadné je poznat, jen ony nosily šaty až přes kotníky. Konečně i na ně se dostalo, myslím si. Proč se ale neoblékly do nového hned na místě, proč nesundaly zaprané sukně sahající až ke kotníkům? Žádné oděvy, v krabicích si nesly plno válečných pouťových tretek, prstýnků, náhrdelníků, náramků, spon, barev sice blyštivých, ale téměř bezcenných, samé kočičí zlato. Jejich tváře však naznačovaly hojnost štěstí a spokojenosti, jaké nemohlo nic jiného nahradit.

Opět v „Herberku“

Jsou události, o jejichž autenticitě člověk uvažuje a zpochybňuje je. V literatuře se objevují i záznamy o tom, jak se otec potkal se synem kdesi na frontě nebo s jinými členy rodiny, a to se mi zdálo v pohybu tak obrovských lidských mas málo pravděpodobné. Podezíral jsem pak autora ze snahy děj trochu zdramatizovat. Nebojte se, nesetkal jsem se s nikým, ale v domě, kde jsem v Halle začínal, jsem po dvou a půl letech končil a bylo to i přes intermezzo prodlené ve vězení v Rõtha.

Totální nasazení skončilo, ale nastal totální nedostatek potravin. Život města ustrnul, jen každý hledal možnost přežít, na práci však nikdo nemyslel. Továrny nedýmaly, tramvaj nejela, vlaky také, obchodníci stáhli rolety, pokud ještě zůstalo sklo ve výkladní skříně, nebo otvory zabíjeli prkny, jídelny a hostince nevařily, nikdo nedovezl ani to slabé osmiprocentní pivo. Všude uzamčeno, pusto a prázdno. Teď platila jediná deviza, udržet potraviny alespoň pro sebe. Marky rázem ztratily hodnotu, nikdo o ně nestál. Zpočátku jsem nevěděl, zda budu moci i nadále bydlet na privátě u Bernardů, kdo mi uvaří a z čeho? Prodá mi někdo sousto?

Krajan shledával krajana. „Česká hospoda“ teď žila naplno od samého rána do pozdní noci. Tam byl pro všechny přítomné český štáb. Brzy se nesla zpráva: „Nikdo nemá nastupovat do práce.“ „Nikam neodcházet, budeme společně ubytováni i zásobováni. Už zítra

budeme znát podrobnosti,“ vzkazuje všem Čechům L. Hecht, náš tlumočnick u amerického velitelství města.

Druhý den už dopoledne se stěhujeme do téže vily, kde byly ještě na zdech vyvedeny dubové ratolesti a nám již známé nápisy: „Blut und Uhre“ (Krev a čas). Teď vládl jiný duch a ani nám to nevadilo.

První oběd zde už nepředstavoval „Eintopf“ z jednoho hrnce, ale hrachové pyré s uzeným bůčkem a navíc porce jako pro nádeníka. Na nášup nebylo ani pomyšlení, vždyť ten bůček byl na tři prsty silný a bylo ho na půl talíře. Po obědě láhev vína, cigaret podle přání a balíček čokolády celou věčnost neviděné. Tak tohle bychom si nechali líbit. S plným žaludkem a sympatickým výhledem v budoucno jsme jeden po druhém ztráceli zájem vydat se s kusem chleba a marmeládou na cestu domů po vlastní ose.

Koláče bez práce

Tak by se dala nazvat doba čekání na odvoz do vlasti, jak nám bylo vojenským velitelstvem přislíbeno. Čas naprosté svobody, nicnedělání, výborné kuchyně a jídel nadbytek a navíc kochání se nad beznadějí Němců a hlavně strachu z budoucnosti. To byl balzám na léta zde prožitá jako „Ausländer“. Byla to doba blahobytu, kdy jsme se cítili na pokraji ráje.

Zpupní, domýšliví nadlidé se najednou změnili ve skromné, zakřiknuté, chodící div ne po špičkách ulicemi a vyhýbající se jen zrakem dotknout cizinců.

Pomalou, pomaloučku se začal vracet život do města. Ti z venkova přicházeli, děti se vracely do škol, elektrické dráhy začaly jezdit po městě, i některé vlaky vyjely.

Na naší vzorné ubytovně kvality hotelu, večer co večer, lépe řečeno noc co noc šustilo v rukách dvaatřicet loupežníků – zde zcela neškodných, protože se hrál mariáš jen proto, aby byly dělány čárky za vítězství a pak vyhlášen král mariáše. Čtyři hráli, deset kibicovalo, končil-li jeden, druhý jej nahradil a to bez jediného dne výluky. Karty se pomalu, ale jistě měnily v trhací kalendář, ale to vůbec nevadilo. Zelené eso už poznal každý po rubu, ale ať!

Kamarádi hrají karty

Jeden den tu byl mimořádný. Francouzi tu pro sebe získali autobus i pohonné hmoty. S nápisem „FRENCH“ brázdili ulice a našim hochům ho propůjčili. Asi deset lidí se vypravilo na venkov. Někde ve třetí obci za městem zajeli do dvora statku a zajali tam vepřika asi padesátikilového, naložili ho do autobusu a na naší ubytovně byla zabíjačka. Žádné jitrnice, jen ovar a pečeně a to bylo podáváno podle chuti strávníka. Z toho nejvíce výtěžil WC, tam

bylo stále obsazeno, žaludky nemohly unést tu náhlou změnu. Toalety nestačily a večerní návštěvy okolí musely pomoci. Pak nebylo radno se příliš v zahradě pohybovat, hrozil skluz.

Časem jsme si na lepší stravu zvykli. Nejsilnější touha po domovu už pominula, žádné starosti s jídlem, nic takového jako „Eintopf“! Byl to bezstarostný život, jehož jsme si začali vážit. Domov nás přesto lákal a vábil a navíc jsme měli obavy, aby na nás spojenci nezapomněli. Týden za týdnem utíkal a slib nám daný se jaksi ztrácel v mlhách. Někdo to čekal do tří dnů, jiný do týdne, jenže člověk miní a páni od vojska mění. My jsme se domnívali, když nehřmí zbraně, že jsme nejdůležitější my. Uběhlo už mnoho dnů, začal Máj.

Květen 1945

Fronta se posunovala na Západ, pak ze Západu na Východ, Slovensko už svobodně dýchalo, Morava pod palbou, v Čechách před bouří, Německo v kleštích.

Kdosi přinesl zprávu, že v Kröhlwitz, předměstí Halle, za řekou Saalou, žije v rodinném domku česká rodina, bezdětní manželé. To bylo v místech bývalého pontonového mostu, zničeného Němci. Ten domeček prostřed zahrádky plné květin se stal rázem Mekkou všech Čechů zde žijících a trpících touhou po domově. Na kopečku bylo lze zachytit vysílání českého rozhlasu dovolávajícího se pomoci. Odtud se dostávaly už po delší čas zaručené nezkrasované zprávy o stavech na obou frontách. Chodili jsme tedy do rodiny Navrátilových poslechnout si vývoj událostí. Bylo to jediné spojení, pošta nedoručovala, naši doma nevěděli, kde se vůbec nacházíme. Lačnost po informacích nás vyprovokovala a proudem jsme táhli hledat onen zdroj informací. Domeček s dřevěnými okenicemi a milými, prostými a stále se usmívajícími manželi s českou krví, která nevybledla, ač zde pobývali již řadu let. Pepa, jak jsme mu všichni říkali, snad rádio ani nevypínal, davy mladých Čechů plnily jeho pokoje. Rád by byl každého pohostil, jen kdyby bylo čím.

V té době jsme u Navrátilových zaslechli úzkostné hlasy z Prahy. Každý z nás, kdo slyšel volání Prahy o pomoc, byl ochoten jít na barikády a bojovat za svobodu, jen kdyby mezi námi nebyly stovky kilometrů vzdálenosti. Vlaky už nejezdily, žádná jiná doprava nebyla, a vydat se pěšky by byl nesmysl, navíc když německá domobrana ještě fungovala. Sotva bychom přišli včas a co jídlo?

Naše město už bylo obsazeno spojeneckými vojsky a nikdo nám v našem konání nebránil. Stejně jsme už nepracovali. Stačilo zajít k pracovnímu úřadu a na nádvoří si vybrat jízdní kolo zabavené Němcům, kteří se vydali na cestu po cedulkami anglicky značené silnici jako cestě určené výhradně armádám. Z neznalosti angličtiny mnozí nepochopili a na takovou cestu vjeli. Následoval trest, zabavení kola členem MP (Military police) a vhození ho na hromadu do dvora pracovního úřadu. Právě na tomtéž dvoře jsme před dvěma a půl léty stáli jako otroci, až nás někdo koupí. Teď stačilo požádat o kolo a velocipéd byl k mání zdarma. Výběh z veliké hromady byl jednoduchý, ale určený jen pro cizince. Němci sem přístup neměli.

Při pochůzce městem zaslechnu český hovor. Tři kluci šlapou do pedálů a míří k jihu. „Kluci, kam jedete?“, byla má otázka a následovala odpověď jednoznačná s patřičným důrazem: „Domů!“ Zastavili se u mne a já mohl zjistit, že jeden z nich je Louňák a to stačilo. Vytrhnul jsem dva volné listy z „Kenkarty“ (osob. průkazu), napsal na něj pozdrav rodičům a oznámil jim, že jsem vše ve zdraví přežil. Dopis to byl krátký, ale asi nejcennější z celé mé korespondence. Ještě jsem připsal adresu, kam má být tento dopis doručen, a to na adresu: „František Nebeský, účetní mlýna Louny“. Jen jsem dodal, aby tam dopis doručil, že Fanda jezdí každou neděli do mé rodné vesnice.

Za normální situace bych se taky pustil na jednom ze zabavených kol domů. Teď jsem ale nebyl v dobrém zdravotním stavu a cesty delší než 200 kilometrů jsem se obával i pro nezvyk, vždyť jsem na kole nejel déle než dva roky.

Našlápli a odjeli. Dojedou? Doručí? Co se dá dělat, musím věřit, když pošta nefunguje. Rodičům tenhle zvláštní dopis udělal velikou radost. V době míru taková solidarita asi neexistuje.

Nikomu bych v té chvíli nevěřil, že v Halle si pobudu ještě celý měsíc.

S kamarády v Halle za války. Josef Sýkora stojí vpravo.

Stereotyp byl vystřídán, když před vilou zastavilo nákladní auto, z něhož seskákalo asi třicet mužů v bývalých zelených uniformách, beze všech distinkcí, značně unavených, ale zachovávajících vojenský řád. Nejmenší z nich, asi padesátiletý, dal povel, a už stáli v šiku. My zvědavě přihlíželi. Velitel se nám domácím představil, pak představil i ostatní sdělením, že jsou z Buchenwaldu slovenští vězňové. Nastalo bratření a objímání, tekly i slzy. Přechodně byli u nás ubytováni. Ve dvou dnech byli odvezeni. Byl to čas bratrství mezi našimi národy.

Dny utíkaly, naše nedočkavost narůstala, už nás tu nic nebavilo. S námi se nikdo nebavil. Zásobování bylo plynulé, ale my už toužili po domově. Dočkali jsme se!

Cesta domů

Osmého června přijela nákladní auta s plachtami a nasedali jsme. Byla tu s námi i tři děvčata a řidič našeho vozu, černoch, ukazoval, že kluci půjdou dozadu pod plachtu a „Cheska cholka“ k němu do kabiny. Cesta k domovu byla otevřena. Po úzkých okresních silnicích jela kolona pomalu. Podél cesty většinou vesničky, lesy. V předvečer stavíme na kraji města. To bylo překvapení, už jsme doma. V Chebu. Nocovat prý budeme v nádražních prostorách. K našemu zděšení je nádraží v troskách. Poradili jsme si snadno, okupovali jsme chodby protějších činžáků a tam dřímali na kufrech. Domorodci se nám vyhýbali po špičkách, jen aby nás neprobudili. Pak nás ale stejně probudili naši volající, že je tu pivo. My všichni žízňiví jsme neodolali a šli se napít.

Před domem dva sudy piva z nedalekého pivovaru. Čepovalo se bez pípy, byla to spíš polévka než pivo, ale žízeň se podařilo zahnat. Dočkali jsme rána a opět nasedat. Projeli jsme Planou a končili v Plzni. V radničním průjezdu jsme byli prohlédnuti lékaři, vybaveni jídlem na další cestu a repatriačními průkazy, ač jsem nevěděl, k čemu mi bude takový průkaz.

Na plzeňském nádraží nás čekal osobní vlak, směr Praha. Někteří odpadli, nejen Plzeňáci, ale i ti, kteří na Prahu jen nemuseli. Bylo už odpoledne, kdy za námi zůstala Plzeň, a přišly Rokycany. Podél trati louka jako stůl rovná a na ní bryčky, u nich uvázaní koně, latriny a vojáci ve štíflotech, ve výši lýtek otevřené, v uniformách zaprášených, delší dobou nepraných,

to byla sovětská armáda. Pro mne to byl šok, jak se mohla tato vojska probít až sem. Nepochopitelná věc. Srovnání se západními spojenci bylo naprosto nemožné.

Nějaká zastavení cestou a smíchovské nádraží přišlo až za tmy. Spojení na Slaný už nebylo. Tahám kufr po nádraží, hledám spásu, kde bych alespoň na chvíli mohl složit hlavu. Jen železničář nám několika zbylým poradil, abychom šli až na samý konec nádraží, tam jsou odstaveny vagony, kde můžeme přespat. Na přespaní to nebylo, na zdřímnutí ano.

Konečně doma

V odstaveném vlaku na konci nádraží jsme mohli přespat, ale to nebyl spánek, to bylo bdění se zavřenýma očima. Duše překypující radostí a nadšením z budoucnosti byla tak silná, že se chtělo volat, přežil jsem! Vždyť jsem se často díval smrti do očí a snad si s ní i ruku podával, když vyhledávala oběti. Brala viníky jako nevinné, její žatva byla velkolepá. Občas se vracela vzpomínka na tělo školáka, o kterého jsem kdysi po náletu zakopl, na mrtvou, ležící pod stromem u sportovního stadionu, kterou jsem musel překročit, abych se dostal dál. Vracelo se i zoufalé klepání ze sklepů rozbořených domů, kde ještě dýchali lidé, jimž se přes všechnu světskou bídu chtělo žít. Stále živý obraz mého bytu, kdy jsem se vrátil z práce a celá omítka stropu sražená pokrývala stůl, lůžko...

Teď dýchám bez zoufalého houkání sirén, bez nebezpečí a při vědomí skončení otroctví, kde jsme dostávali jen tolik potravin, abychom vydrželi pracovat pro nacistické Německo, protože jiných pracovníků nacisté neměli. Teď mezi svými byl i ten kousek dovezeného černého chleba chutnější. Teď, kdy slunce svítilo a hřálo jako ještě nikdy a noc plná hvězd a nezvyklého jasu, kdy okna, nádražní prostory i ulice zářily elektrickými světly, byl svět docela jiný. Teď, kdy se z amplionu ozvalo české hlášení o odjezdech vlaků a zahrála česká dechovka, nebylo možné usnout. Teď, v očekávání setkání s nejmilejšími doma, které bylo na dosah... Přesto se do povědomí drala myšlenka: sejdeme se doma všichni? O domově nemám zpráv už od března a blíží se polovina června. Vrátil se bratr Karel z Rakouska?

Nádraží začalo časným ránem oživovat, i když v klidu nebylo po celou noc. Řadily se tu nákladní vlaky, ale i osobní mezi tím v menší míře přijížděly a odjížděly.

Únava po probdělé noci a utmácení dvoudenní cestou bylo nesmírné a sklápělo stále oční víčka, ale zmeškat ranní vlak přece možné nebylo. Rána jsem dospat nemohl a při prvním rozbřesku si zase ověřuji, kdy ten můj vlak jede.

Noční šero zesláblo, u kiosku se otevřela okenice, bliklo světlo a první zájemci o noviny se řadili do hada. Zájem o dění byl samozřejmý, radostnější zprávy, život se dostával do mírových kolejí. Zvědavi na nové události byli nejen domorodci, natož pak my, přivandrovalí repatrianti. České noviny jsem od února, kdy došly s čistým prádlem, v ruce neměl. Teď si mohu koupit a dokonce vybrat. Ale zase zádrhel. Platím markami a ty už nikdo ode mne nechce. Spásná myšlenka přišla okamžitě. Požádal jsem nejbližšího muže, zda by nezaplatil alespoň jedny noviny za mne. „Vyber si, jaký chceš!“

Sedě na kufru, opřen o zeď, hltal jsem každý řádek. To bylo nových věcí! Přečetl jsem vše včetně inzerátů a jména tiskárny, která je tiskla. Důležité v této době bylo všechno.

Čas utíkal a než jsem se nadál, stál můj vlak přede mnou. Čekání mi uteklo tentokrát velice rychle. Nepříliš naplněný vlak opustil Smíchovské nádraží a směřoval ke Slanému. Průvodčí mi chtěl skřípnout jízdenku, ale já ji neměl. Stačil mu repatriační průkaz, vystavený včera v Plzni, byl ještě teplý. Ten dobrý muž dál nešel, přisedl si, popřál dobrou cestu, ptal se, odkud až jedu, jakou cestou jsem se do Prahy dostal, a moc jsme si rozuměli. Čím více jsme se blížili Slanému, tím více přibývalo pasažérů – dělníků, jedoucích do práce. Na předměstí města jich zase veliká většina vystoupila, odtud bylo blíž do ČKD, Orionky i do Pálovky.

Teď už stálo za to počítat zbývající stanice k domovu. Vlak se vinul jako had ke Zlonicím, dál pak údolím na Páleček a Klobuky, kde byl začátek mého nástupu do Říše a kde byl i konec dva a půl ročního putování po Německu.

Doma jsem ještě nebyl, zbývalo mi ještě několik km pěší tury s kufrem v ruce. Konečně za lesem Oborou se na návrší objevily střechy domovské osady. Hleděl jsem jako před léty Svatopluk Čech, kdy se vracíval na vagace, na střechu zámku i kostela. Teprve v uličce Zahumny jsem byl doma. V tom pámelníku na stráni pod silnicí bývaly naše klukovské světničky, skryše. Na samém konci nízká střecha, časem trochu omšelá, a pod ní jistě to dobré, zlaté srdce, bijící pro všechny stejně, ač nás byl šest. Snad proto, že rodina byla početná a každé sousto muselo být poctivě měřeno, byla stále utužována. Tady nemohlo být egoismu, když jsme viděli neúpornou dřinu otce i matky, jen abychom nestrádali. Byl tu klid, jistota, vzájemná ohleduplnost, takový byl náš domov a odloučením jistě ještě trochu idealizovaný. Neznali jsme nadávek, bití, vše probíhalo v domluvě, bylo-li toho třeba. Kdo by pak po takovém domově netoužil, nestýskal si!

V uličce nepotkávám ani živáčka. Jak by také, vždyť tu stojí jen několik málo domků a lidé jsou v tuto dopolední dobu v práci. Bílé opukové zdi kolem zahrad i zdi stodol a stájí jsou stejné, jaké jsem kdysi opouštěl. Místy sice narušené, rozpadávající se, ale kdo by ve válce do nich investoval, žádná jistota to nebyla a budoucnost byla silně zamlžena. Každý vyčkával, musely vyčkat i zdi.

Maminka Anna Sýkorová ve Vraném u domu.

Jedna jistota ale už byla nevratná, naše chaloupka stojí! Nebylo ještě ani deset hodin dopoledne 10. června a já stanul kousek před našich. Na konci ulice odbočuji, když se k nám chodí z druhé strany. Sotva vystrčím hlavu za roh, maminka mi jde naproti, snad vedena intuicí či mířila za nákupem. Vzala mne v objetí, klacka o hlavu většího, než byla sama a slzami zkrápěla mou tvář. Nemohla dojetím promluvit a na můj dotaz, zda jsme všichni pohromadě doma, jen lehce kývla hlavou. Vracel jsem se jako poslední do rodného hnízda. Poslední zprávu o mně měli starou více než tři měsíce. Ve světnici mimo dvou „kapesních“ psíčků, Fifinky a Puntí, nikdo. Na každého příchozího ta malá psí chasa pouštěla hrůzu a zpod stolu štěkala, ale na mne ne. Jen z povzdálí hleděla, snad se rozpomínala na naši starou známost.

Snášení všeho, co bylo k jídlu, nebralo konce, ale únava byla tak veliká, že přemohla i hlad a byl přijat záleh na otomaně. V minutě jsem usnul spánkem spravedlivých. Sluneční svit oknem dvorka mi šlehal přímo do očí a budil, stejně jako hemžení řady lidí ve světnici, kteří

se přišli podívat na dlouho nezvěstného syna. O nich jsem ale nic nevěděl, spal jsem do úplného večera a maminka mi pak jen sdělovala, kolik sousedů se bylo na mne podívat. Tak pro mě definitivně skončila válka.

Josef Sýkora po válce

Obrazové přílohy:

Fotografie z Vraného z roku 1940, Josef Sýkora stojí uprostřed nahoře.

Na kluzišti v Jarpicích v roce 1940

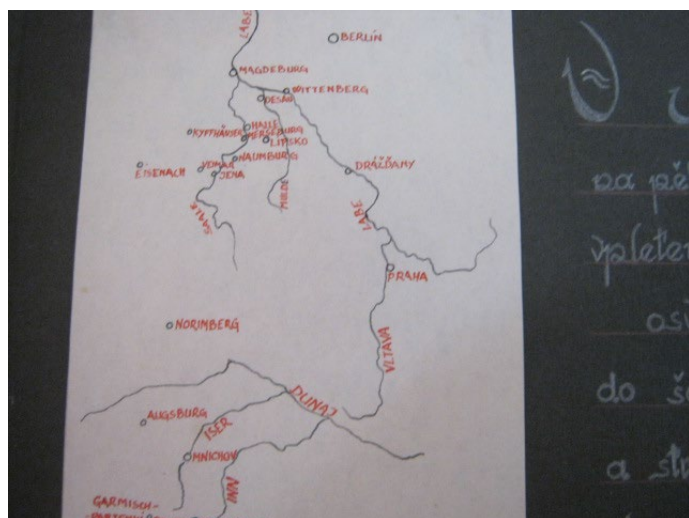
Předválečná fotografie z Vraného. Josefa Sýkora stojí ve třetí řadě zdola čtvrtý zprava.

S kamarády. Fotografie z doby před válkou. Josef Sýkora je druhý zdola.

Mladý fotbalista

Mapka míst, která Josef Sýkora navštívil, a kterou si nakreslil do alba pohledů a fotografií z války